

Inn i arkivet, ut av teorien?

Om ordningen av et privatarkiv – med et kritisk blikk på postmoderne arkivteori

Gaute Johann Berg

Masteroppgave i Dokumentforvaltning (DOK-3951)

Universitetet i Tromsø

Mai 2016

INN I ARKIVET, UT AV TEORIEN?

Om ordningen av et privatarkiv – med et kritisk blikk på postmoderne arkivteori

Gaute Johann Berg

Masteroppgave i Dokumentforvaltning (DOK-3951)

Institutt for kultur og litteratur (IKL)

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Universitetet i Tromsø

Mai 2016

The greatest objection
is that of the practice.

-Thomas Hobbes

INNHold

Forord *vi*

I. BAK REOLENES ORDEN 1

II. ARKIVET OG POSTMODERNISMEN 9

III. PRAKSISPERIODEN OG RIDDU RIDDU-ARKIVET 28

IV. OM Å DOKUMENTERE ARBEIDSPROSESSEN 43

V. INN I ARKIVET, UT AV TEORIEN? 53

Litteratur 56

Detaljert innholdsfortegnelse 59

FORORD

Da platebutikken Neseblod Records ble rammet av en omfattende vannlekkasje i august i fjor¹, var det ikke bare ”bad for business”. Ulykken avslørte også en arkivfaglig unnlåtelsessynd. Mye av materialet som ble ødelagt av lekkasjen denne dagen, kunne nemlig føres tilbake til den gang stedet var bedre kjent under navnet Helvete, da lokalet var et sentralt møtested for landets lille krets av svartmetallmusikere. Det er åpenbart at det materialet som ble helt eller delvis ødelagt under vannlekkasjen, burde vært sikret på en bedre måte. Bootlegs, fanziner, unike objekter og håndskrevne ting fra svartmetallens tidlige gullalder hører naturligvis ikke hjemme lagret i en tilfeldig kjeller. Materialet burde for lengst vært plassert der vi allerede tar vare på dokumenter av unik, uerstattelig og historisk betydning, for eksempel i et museum eller et arkiv.

At hendelsen i platesjappa Neseblod fikk lov til å skje, avslører muligens avstanden mellom de offentlige festtaler om Norges unike posisjon i dannelsen av Black Metal som musikkgenre og de faktiske tiltak som gjøres for å ta vare på og presentere denne kulturarven. Samtidig viser hendelsen hvor skjør og utsatt eksistensen til potensielt viktig bevaringsverdig materiale kan være. Spesielt gjelder dette materiale i privat eie som ikke automatisk faller inn under det offentliges ansvar. Materialet i Neseblods kjeller var av en slik karakter.

Mens forvaltningen av offentlige arkiver er en lovpålagt oppgave, har ivaretagelsen av private arkiver i Norge frem til i dag vært mer preget av vilkårlighet. Man snakker gjerne om det offentliges *forpliktelse* til å ta vare på spesielt verneverdige privatarkiver, men understreker samtidig at en slik ivaretagelse er basert på *frivillig* inngåtte avtaler mellom arkivskaperne og arkivinstusjonene. Mange faktorer spiller inn i formingen av et arkivmateriale: Blir et gitt materiale i utgangspunktet tatt vare på av privatpersoner? Blir alt relevant arkivmateriale tatt vare på? Blir materialet viet tilstrekkelig oppmerksomhet fra arkivfaglig hold? Blir det ordnet og gjort tilgjengelig av en arkivinstusjon eller må denne la materialet støve ned på et lager i påventa av offentlig finansiering? Privatarkiver er kompliserte størrelser som havner i krysningspunktet mellom rådgivende retningslinjer og graden av aktpågivenhet fra arkivarer, arkivinstusjoner og privatpersoner.

Høsten 2015 var jeg hospitant på Statsarkivet i Tromsø. Som gjestestudent der jobbet jeg med ordning av et privatarkiv, nærmere bestemt arkivet til kultur- og musikkfestivalen

¹ Se omtale av saken på http://www.nrk.no/kultur/vannlekkasje-i-_helvete_-1.12526958

Riddu Ridđu i Manndalen i Nord-Troms. Under noen av de til dels lange og monotone øktene med sortering, mappebretting, bindersfjerning, eskefylling og registrering meldte det seg ett og annet spørsmål om verdien av det arbeidet jeg drev med. Tanken på at jeg brukte tid på noe som kunne bli henvist til en lang og anonym tilværelse nede i et magasin, var ikke inspirerende. Men andre, mer oppløftende ideer kom også. Ett av resonnementene mine gikk som følger: Riddu Ridđu er en urfolksfestival, som spesielt knyttes an til samisk kystkultur. Samene har frem til for noen få tiår siden vært gjennom en utrivelig og til dels uhyggelig historie i norsk sammenheng. Fra 70-tallet har det imidlertid gjennom ny organisering og sterkere identitetsbygging skjedd en revitalisering av samisk kultur. Siden Riddu Ridđu både som organisasjonsvirksomhet, festival og bevisstgjøringsprosjekt må kunne karakteriseres som en suksess, er det viktig å dokumentere festivalen.

Et annet resonnement gikk på betydningen av å dokumentere kystkulturelle forhold. I samiske miljøer har nemlig ikke kystkulturen hatt høyest status. ”Å være same” har i offentlighetens fremstilling vært forbundet med reindriften, siden næringsvirksomhet og verdiskapning har blitt viet størst oppmerksomhet fra storsamfunnet. Å bli assosiert med reindriftnæringa har derfor gitt personer godkjentstempel som ekte samer. At det også finnes en ekte samisk identitet som til forveksling er lik den øvrige norske kystkultur og som dermed skiller seg fra den innlandssamiske måten å leve på, har vært mindre populært å trekke frem. Sånn sett bidrar all dokumentasjon om samisk kystkultur – og Riddu Ridđu-materialet forstås her som et slikt materiale – ikke bare potensielt til rettferdiggjøring av, men også til økt nyansering av nyere samisk historie.

Et tredje resonnement hadde ikke med samisk historie å gjøre, men handlet om temaet festivalkultur. I Norge er vi svært glad i å delta på festivaler. Per 2013 var det godt over 300 aktive festivaler i landet, hvis vi regner med stort og smått. Vi snakker om et fenomen med stor folkelig appell og oppslutning. Når det en gang skal skrives en norsk festivalhistorie, er det viktig med gode kilder. Arkiver som dokumenterer festivalvirksomhet vil også bli viktige. Riddu Ridđu er ikke bare en del av denne bølgen, den er også unik i norsk festivalsammenheng og er derfor viktig å dokumentere. Med bakgrunn i slike tanker og ideer, ga det arbeidet jeg drev med straks større mening og ga meg noen aha-opplevelser.

Det var under praksisoppholdet på Statsarkivet at jeg en dag kom til å tenke på nyhetsartikkelen om vannlekkasjen i platebutikken Neseblod Records. Jeg hadde neppe tenkt på hendelsen som et arkivfaglig interessant tilfelle dersom jeg som hospitant ikke allerede

hadde vært gjennom en runde med faglig bevisstgjøring om privatarkiver. For meg var materialet som i artikkelen ble beskrevet som ødelagt eller skadet, åpenbart av stor kulturell verdi. Like åpenbart fremsto det som en forsømmelse at dette materialet ikke allerede befant seg trygt forvart i et arkivmagasin eller et museum. Eksempelet fra platebutikken Neseblod viser et tilfelle hvor et udiskutabelt viktig kulturmateriale har blitt skadet og ødelagt.

Materialet jeg satt med på Statsarkivet var kanskje ikke av samme kaliber. Jeg syntes iallfall ikke det. For meg var noen få år gamle møteprotokoller, avisutklipp, plakater og en brokete miks av videobånd, cd'er, festivalarmbånd og fotografier ikke eventyrlig spennende i seg selv. Men kanskje, tenkte jeg, vil det skje samfunnsmessige forhold eller historiske hendelser som gjør materialet jeg var er med på å ordne mer aktuelt i fremtiden? Vi vet ikke hva slags kildetilfang fremtidens historikere vil trenge, og vi vet ikke hva det er interessant å vite mer om, om tjuefem, hundre, trehundre år frem i tid. Og dette siste poenget viser hvor viktig det er at man nedlegger et solid arbeid i ordning og bevaring av et arkivmateriale: Ettetiden trenger et bredest mulig kildetilfang for å kunne sammenstille fortellinger vi i dag enda ikke kjenner til. Det er også viktig at ettertiden kan bli påminnet deler av historien den kanskje kommer til å glemme.

En masteroppgave er først og fremst et selvstendig arbeid. Likevel er man avhengig av små og store bidrag fra ulike personer for å løse den trygt i havn. Når jeg nå setter sluttstrek, ønsker jeg å takke medstudentene på masterstudiet i Dokumentforvaltning, i særdeleshet Hege Schanche – for gode samtaler, idéutveksling og vennskapelig støtte. En takk går også til statsarkivar Solbjørg Fossheim og de øvrige ansatte ved Statsarkivet i Tromsø, som alle tok godt i mot meg og gjorde praksisperioden lærerik. Sist men ikke minst må jeg takke min veileder Roswitha Skare, som under skriveprosessen har bidratt med oppmuntrende ord og har tilført oppgaveteksten en sårt tiltrengt detaljorientering.

I. BAK REOLENES ORDEN

Når man skal beskrive et moderne arkivmagasin, er det noen åpenbare ting som må nevnes. De er stille og folketomme, noe som ikke er rart med tanke på at de som oftest befinner seg inne i fjellanlegg eller under bakken, avlåst og allment utilgjengelige. De er enkle, skreddersydd for å romme dokumenter, og de er strukturert fysisk på en måte som skal gjøre det lett å finne frem i disse dokumentene. I all sin solide anonymitet innbyr de både til respekt og likegyldighet. Med sitt systematiske utseende – lange reoler fylt med merkede esker – virker ingenting tilfeldig, snarere distansert og litt autoritært. Men fordi lite av det ytre i et arkivmagasin avslører noe om innholdets beskaffenhet, er det vanskelig å bli umiddelbart engasjert på vegne av det man ser. Man har ytre sett få referansepunkter som skiller viktig fra uviktig. Kun nærlesing av eskenes koding og eventuelt innhold vil avsløre noe nærmere. Og av egen erfaring kan jeg si at man som novise i arkivdykking – på jakt etter bestemte dokumenter – fort mister oversikten, siden alt ser så likt ut.

Arkivvirksomhet kan fort fremstå som en uproblematisk og rutinemessig aktivitet. Likevel ønsker jeg i dette kapitlet å få frem at arkivet og arkiveringsarbeidet har konsekvenser for folks liv og at de av den grunn bør problematiseres. Hensikten med dette kapitlet er delvis å forklare hvorfor arkiver er viktige, delvis å introdusere de problemstillinger som danner grunnlaget for masteroppgaven.

EN ISCENESATT OBJEKTIVITET?

Et arkiv er en konstruksjon. Et arkiv er skapt av mennesker. Selv enkeltdokumentene (papir, fotografier, objekter etc.) som utgjør en arkivsamling, er i seg selv skapte ting. Spor av menneskelige handlinger og valg ligger implisitt i all etablering, forming og befestning av et arkivmateriale, fra dette blir skapt ute i samfunnet til det befinner seg forvart i et arkivmagasin. Når dette er sagt, gjenstår likevel spørsmålet om hvilken type konstruksjon det er vi her snakker om.

For to av de mest sentrale skikkelsene i den tidlige arkivvitenskapen var arkivering utvilsomt ansett for å være en pålitelig aktivitet. Britiske Sir Hillary Jenkinson lanserte i første halvdel av det tjuende århundre synet på arkivaren som en interesseløs forvalter av sannhet

(Lane & Hill 2011, side 4). For Jenkinson var dokumenter vindu inn til fortiden som skulle fremstille saksforhold på en nøktern og objektiv måte. Derfor var arkivarens viktigste oppgave å velge ut de dokumenter som mest mulig pålitelig gjenspeilte den faktiske virkelighet.

Hos amerikanske T.R. Schellenberg ble oppmerksomheten på 1950-tallet rettet inn mot de enorme mengdene dokumenter som etter hvert fylte arkivene. Det ble mer fokus på å utarbeide serier, kriterier for utvalg og deskriptive teknikker i det amerikanske arkivverket (Berner 1982, side 107f). Der Jenkinson er opptatt av dokumentenes integritet og arkivaren som upartisk part, rettes oppmerksomheten hos Schellenberg mot å forbedre de prosedyrene som ligger bak forvaltningen av arkivmateriale. Begge to deler en oppfatning om at arkivvirksomheten er et objektivt anliggende, en faktabasert vitenskap.

Å betrakte et arkivmateriale som løserevet fra menneskelig påvirkning, slik et objektivistisk arkivsyn à la Jenkinson og Schellenberg gjør, er – dersom man betrakter arkivet som en konstruksjon – problematisk. Å si at et arkivmateriale er belagt med menneskelige spor, er det samme som å si at det både er feilbarlig og ufullstendig. Men er det det samme som å si at arkivet ikke kan bidra til noen form for sannhet?

Spørsmålet om objektivitet, eller snarere *mangelen* på objektivitet, har stått sentralt i de siste tiårs diskusjon om arkivene. Spesielt har ulike former for postmoderne arkivteori beredt grunnen for og gitt næring til en slik diskusjon. Jeg skal i kapittel 2 gå postmoderne arkivteori nærmere etter i sømmene og nøyer meg derfor her med å lage en rask skisse over noen av dens kjennetegn.

For det første representerer postmoderne arkivteorier et brudd med Jenkinsons tro på at det eksisterer et en-til-en-forhold mellom det dokumentsamlinger forteller og det som har skjedd i virkeligheten. Et arkivmateriale muliggjør mange ulike fortellinger om virkeligheten, det fremstiller ikke én uomtvistelig sannhet. For det andre benekter de postmoderne kritikerne at det går an å skille kulturen som omgir tilblivelsen av arkivet og arkivet i seg selv. Slik de ser det, er det schellenbergske poenget med fokus på formale analyser ikke tilstrekkelig, og de mener denne troen på prosedyrer tilslører at det i realiteten råder et sterkere innslag av subjektivitet i prosessen.

En ”iscenesettelse av objektivitet” kaller Carolyn Heald den tradisjonelle forestillingen om arkivet som et sted hvor man tar vare på dokumenter i påvente av at de skal bli oppdaget av heroiske forskere. Siden et gitt arkivmateriale er resultat av det Heald kaller ”en overveid måte samtidens arkivarer og andre har dokumentert et fenomen på som man har ansett som betydningsfullt”, må dette materialet i utgangspunktet defineres som verdiladet (Heald 1996, side 97).² Med denne oppfatningen av et subjektivistisk element i arkiveringsprosessen er hun helt på linje med mainstream postmoderne arkivteori, som mener at arkivarens arbeid må oppfattes som noe mer enn et bindeledd som på en nøytral måte klargjør dokumentsamlinger. Heald mener at det å bringe denne subjektiviteten inn i en arkivfaglig sammenheng, ikke fører til normoppløsning. Arkivene behøves i våre samfunn. Det trengs måter å ordne og å gjøre dokumentsamlingene gjenfinnbare. Men det er, som hun sier, forskjell på å bruke og å være avhengig av prosedyrer, og det å være et kritikkløst offer for prosedyrene (Ibid., side 99). Valg, verdier og nyttevurderinger er bare mer eller mindre perfekte, men det er ved hjelp av dem at vi overhode kan snakke om arkivfaglige praksiser. Heald ber oss sammenligne forvaltningen av et arkiv med måten som vi tar hånd om en hage, hvor vi vanner planter og fjerner ugress: Arkivene oppstår *fordi* det foretas valg og vurderinger. Dette gjør naturligvis ikke arkivene feilfrie. De er skapte ting, som må vedlikeholdes og utsettes for kritikk.

I Norge har vi hatt saker hvor manglende dokumentasjon har rammet kvenske og samiske barn. Da disse på nittitallet søkte om økonomisk godtgjørelse for tapt skolegang, fikk mange avslag på sine søknader. Billighetserstatning kunne i mange tilfeller ikke utbetales på grunn av problemer med å oppdrive adekvat dokumentasjon. Materialet man lette etter var i mange tilfeller mangelfullt, ødelagt eller forsvunnet (Lindbach 2006, side 73). I USA ble produsenter av tobakksprodukter for en del år tilbake tvunget til å utlevere dokumentasjon fra sine enorme arkiv på til sammen mer enn åtti millioner sider. Selv om selskapene så sent som på nittitallet påsto at de ikke oppfattet tobakksprodukter som påviselig farlige og avhengighetsskapende, viste dokumenter som selskapene rettslig ble tvunget til å utlevere, at de allerede på 60-tallet kjente til at det var en sammenheng mellom røyking og kreft og

² På engelsk heter det: ”I certainly would not argue that documentation strategy is a waste of time; however, it must be seen for what it is: *a deliberate act to document a phenomenon that contemporary archivists and others have deemed important.*” (Min kursivering.)

hjertesykdommer. Det kom også frem at selskapene i noen tiår hadde visst om at produktene de laget, de facto var avhengighetsskapende.³

Begge eksemplene viser tilfeller hvor kvaliteten på et arkivmateriale har innvirkning på mange menneskers liv: Vi ser at de kan bli en del av en pågående krenkelse, som i tilfelle med de kvenske og samiske barna, eller at slike kan være med på å gi oppreisning til skadelidte mennesker, som i saken mot de amerikanske tobakksprodusentene.

PRIVATARKIVENE

Før jeg går over til å introdusere det konkrete materialet jeg har jobbet med, er det viktig at jeg foretar en gjennomgang av hva som kjennetegner private arkiver og hvilke utfordringer som er knyttet til forvaltningen av dem. Dette gjør jeg fordi Riddu Riddu-festivalens arkiv, som er arkivet jeg har jobbet med, regnes som tilhørende ikke-offentlig sektor og med andre ord er et privat arkiv.

Først noen ord om formelle kjennetegn. En måte å definere et privatarkiv på, er å si hva det ikke er. Med privatarkiver mener vi arkiver som er skapt eller dannet utenfor offentlig sektor. I Norge er det vedtatt at man skal ta vare på de offentlige arkivene. Bevaring av private arkiver er derimot en underprioritert oppgave, noe som gjenspeiles i lovgivingen. I *Lov om arkiv*, også kjent som Arkivlova, uttrykkes den viktigste forskjellen mellom offentlige og private arkiver gjennom graden av plikt og ansvar: Der det eksisterer en utvetydig avleveringsplikt av offentlige arkiver til arkivinstusjoner, finnes det intet lignende pålegg overfor skapere av privat arkivmateriale. Private arkivskapere er ilagt færre formalkrav til arkivdanning og er heller ikke pålagt å bevare materialet permanent (jf. Lange og Spring 2013, side 21). Til bevaringen av privatarkiver er det knyttet skjønnsmessige vurderinger, ikke et ufravikelig ansvar.

Nå er riktignok ikke alle de private arkivene i Norge forvaltningsmessig forsømt. Man ivaretar mye av privatarkivmaterialet, og har gjort det i lang tid. Ulike former for forvaltningsmateriale tilknyttet virksomheter utenfor det offentlige, for eksempel

³ Jeg tar forbehold om presisjonen i disse opplysningene, som stammer fra dokumentarfilmen *Merchants of Doubt* (2014), regi: Robert Kenner.

bedriftsarkiver og institusjonsarkiver, er noe man tar vare på i stor skala. Det finnes imidlertid ingen avleveringsplikt som gir arbeidet med ivaretagelse av private arkiver en tydelig forutsigbarhet og konsekvens.

Et eksempel: Da "Stiftelsen Rettferd for taperne" skulle lage en oversikt over alle barnehjem og skolehjem i landet, var det bare skolehjemmene man klarte å lage en komplett liste over, fordi alt av materiale som omtalte skolehjemmene hadde gått til statsarkivene. Arkivene til barnehjemmene hadde derimot ofte levd sitt eget liv og mange av disse var kommet på avveie (Holdbrekken 2006, side 7). Fordi bevaringen av akkurat disse institusjonsarkivene ikke hadde vært en prioritert oppgave, ble stiftelsens arbeid med å skaffe erstatning til personer mer komplisert.

Siden ivaretagelsen ikke er konsekvent, blir det vanskelig for brukerne av arkivet, det være seg historikere, journalister og andre interesserte, å vite hva slags materiale som blir bevart eller hvor materialet blir bevart (Lange et al. 2001, side 17). Også selve mengden bidrar til den manglende oversikten, da man antar at den samlede private arkivskapingen er mange ganger større enn den offentlige (se Moen 2011, side 15).

Innbyrdes varierer privatarkivene mye. De kan være skapt av bedrifter, institusjoner, organisasjoner eller enkeltpersoner. Økonomiske ressurser, magasinkapasitet og personalpolitikk vil derfor variere og sette preg på kvaliteten i arkivdanningsprosessen. Videre varierer private arkiver i omfang og utseende: de kan bestå av én konvolutt med fotografier, det kan dreie seg om flere hyllemeter med ringpermer eller lass på lass med pappesker med usorterte dokumenter. De private arkivene har ulike opphav og tilblivelseshistorier. Noen er nemlig kommet i stand etter en bevisst arkivdanningsprosess hos arkivskaperen, det vil si at den eller de som står bak arkivet har tenkt på materialet sitt som arkivverdig og har håndtert det deretter, gjennom systematisering, oppbevaring og lignende tiltak. Andre ganger tenker ikke arkivskaperen på materialet eller samlingen sin som et arkiv eller som noe arkivverdig. Arkivets tilblivelse er da mer tilfeldig, som en mer eller mindre gjennomtenkt akkumulert samling av ting. I tilfeller hvor slike samlinger står i fare for å bli ødelagt eller kastet, er det ikke uvanlig at en nærliggende arkivinstitusjon rykker ut og foretar en redningsaksjon.

Det har lenge rådet enighet om at det ikke har vært satset tilstrekkelig på bevaring av privatarkivmateriale (Lange et al. 2001, side 17) og at den eksisterende satsingen har vært akterutseilt sammenlignet med satsingen på bevaringen av arkiver tilknyttet offentlig sektor.⁴ De haltende finansielle betingelsene er et resultat av lovreguleringen. I *Retningslinjer for arbeidet med privatarkiv* (med virkning fra 2002) blir det opplyst at Arkivloven gir Riksarkivaren anledning til å bevare privatarkiver som regnes som ”særskilt verneverdige” og som kan karakteriseres som ”forskningmessig uerstattelige eller som nasjonale kulturskatter”. Man kunne her gjentatt Healds poeng om at arkiver er resultat av ”en overveid måte samtidens arkivarer og andre har dokumentert et fenomen på som man har ansett som betydningsfullt”. Poenget gjelder absolutt for bevaringen av private arkiver, hvor det i retningslinjene ligger nedfelt et kvalitativt vurderingskrav. Med andre ord, hvis noen typer materiale er verneverdige, så må jo det bety at andre typer materiale ikke er like verdifulle.

Men hvorfor – hvis vi ser bort fra de rent ressursmessige sidene ved saken – er det slik at de private arkivene ikke tilgodeses i like stor grad som de offentlige? En forklaring er at de ikke har et tydelig nytteaspekt. Bortsett fra bedriftsarkiver og institusjonsarkiver mangler mange privatarkiver en klar samfunnsmessige nyttefunksjon. Mens offentlige arkiver er tilknyttet forvaltningen, hører mange private arkiver per definisjon til kulturfeltet: ”Arkiv blir ofte presset inn i en bås, som kulturarv, som forvaltningsstøtte, som kultur, som informasjon [...] Resultatet blir at de virkelige verdiene ved arkiver blir utydelige, og noen ganger ikke lagt vekt på” (Skivenes 2006, side 12). Følger vi denne tankerekken, betyr det at offentlige arkiver skal forstås som tilhørende det juridisk-administrative, noe vi bruker for å dokumentere ting. Og motsatt, og underforstått: privatarkiver er interessante og relevante, men ikke alltid nødvendige. Spesielt gjelder dette arkiv som har berøring med kulturfeltet. Det kulturelle er frikoblet praktiske hensyn ved at det har en egenverdi.

Ulempen ved denne forestillingen er at privat materiale ikke kan forsvares med hensyn til dets samfunnsmessige nytte, mens arkiver av juridisk-administrativ art kan kobles til en slik nytteverdi. Kulturstoff er ofte ansett som spennende, men støtter ikke opp under en spesifikk juridisk-administrativ nyttekontekst. Privatarkiver som tilhører kulturfeltet, som

⁴ Behovet for mer satsing på privatarkiv har blitt mer anerkjent med årene. Signalene fra arkivverket og regjeringen tyder nå på en mer målrettet satsing på privatarkivarbeidet, se <http://llp.no/2015/10/07/framlegg-til-statsbudsjett-for-2016-lagt-fram/>

ikke kan forsvares med henvisning til deres forvaltningsmessige betydning, er skjøre på den måten at ivaretagelse av slike må forsvares og begrunnes. Arkivet til Riddu Riđđu er et eksempel på et privatarkiv uten direkte forvaltningsmessig betydning. Private arkiver omfattes ikke av avleveringsplikt, og i arbeidet med å bevare slike er man derfor ”fortsatt nødt til å argumentere for hvorfor konkrete arkiver er bevaringsverdige” (Lange et al. 2001, side 24).

Ser vi hen til deler av den norske arkivfaglige litteraturen som er initiert fra offisielt, statlig hold, det vil si Riksarkivet, fremheves det at privatarkiver er viktige i den grad de er egnet til å gjenspeile aktivitet som har betydning for fellesskapet. Det norske samfunnet har gjennomgått store endringer, kulturelt, økonomisk og politisk. Norge er også blitt en del av en større globalisering og har på ulike måter tatt del i en internasjonalisering. Det er derfor et viktig poeng for nåværende og fremtidig forskning at arkivene også gjenspeiler disse forholdene (Ibid.). Siden private arkiver bidrar til å tegne et mer detaljert bilde av samfunnsendringene, anses de derfor som viktige kilder. Private arkiver varierer mye, og det er også dette som gjør dem berikende som kilder: Organisasjonsarkiver kan fortelle mer om politiske prosesser, om frivillig arbeid og om sosialt og helsefaglig engasjement; bedriftsarkiver kan fortelle om næringsliv og sosiale prosesser; personarkiver gir innblikk i individuelle erfaringer og aktiviteter osv.

RIDDU RIÐÐU-ARKIVET

Arkivet til Riddu Riđđu, og som nå tas fortløpende hånd om av Statsarkivet i Tromsø, er et privatarkiv, nærmere bestemt et organisasjonsarkiv, siden det hovedsakelig dokumenterer det forberedende og praktiske arbeidet til ledelsen av festivalen. Siden det mangler en del dokumentasjon frem til innleveringsåret, dvs. år 2010, og fordi man forventer å få inn mer etter hvert, må man karakterisere arkivet som både ufullstendig og uavsluttet.

Arkivet jeg har jobbet med er hovedsakelig et papirarkiv, men det inneholder også en blanding av cd'er, videobånd, fotografier, trykksaker, festivaleffekter m.m. Av papirdokumenter – som utgjør hoveddelen av materialet – er det snakk om møteprotokoller, ringpermer med avisutklipp, diverse utskrifter, kontrakter og mindre trykksaker. Arkivet jeg jobbet med regnes som middels stort. Privatarkiver kan variere veldig i omfang. Vi snakker i

noen tilfeller om materiale som kan holdes mellom to hender, og i andre tilfeller om dimensjoner så store at arkivinstitusjoner sliter med å finne plass til å oppbevare dem i påvente av ordning. Arkivet til Riddu Riððu er på noen hyllemeter. Eksakt størrelse er vanskelig å spesifisere, siden ikke alt er ferdig ordnet, men arkivet ble av flere av de ansatte på Statsarkivet i Tromsø overfor meg beskrevet som mellomstort.

Selv om Riddu Riððu-arkivet er et privatarkiv, er det flere forhold ved dets tilblivelse og ordning som ikke gjør det like sårbart som mange andre privatarkiv. Interessant nok var materialet ved avlevering i Tromsø grovordnet og det meste kodet. Ikke bare var ordningen av papirdelen av arkivet påbegynt, også den materielle sammensetningen, som besto av av cd'er, videobånd, fotografier, trykksaker, festivaleffekter o.l., var samlet i bokser merket med årstallet de skulle dokumentere. Det fantes med andre ord allerede en systematiserende tanke bak ordningen fra arkivskapers side. To ansatte fra Statsarkivet har på ulike tidspunkt deltatt i styre- og organisasjonsarbeid for festivalen. Tips eller råd om arkivering har trolig vært en av grunnene til at materialet på et eller annet tidspunkt har blitt kodet og grovordnet av festivalens ansatte. Arkivet ble for noen år siden dessuten hentet av ansatte fra Statsarkivet.

Sammensetningen, graden av ordning og oppmerksomheten det har blitt viet, gjør med andre ord dette arkivet til et godt ivaretatt arkiv. Riddu Riððu-arkivet er sånn sett et utypisk privatarkiv.

II. ARKIVET OG POSTMODERNISMEN

Påstanden om at det ikke går an å snakke om sannheten med stor s, er typisk for postmoderne tenkning. Den vil påstå at det finnes få forhold hvor man kan konstatere ting på en nøytral og utvetydig faktamessig måte. Det empirisk korrekte og fremstillingene av det empiriske er ofte to forskjellige ting. Historiske, sosiale og kulturelle forhold gjør at det må tas en rekke forbehold når man uttaler seg om sant og usant. Dette er grunnleggende og formende premisser for postmoderne tenkning.

Det er samtidig lite aktivisme å spore i postmodernistiske tenkning, og sjelden uttrykkes de noen direkte ambisjoner om å endre de forhold de kritiserer. Problematisering og kritikk av påstått vedtatte sannheter har derimot stått sentralt. Den distansen som denne kritikken skaper til sitt studieobjekt, rommer derfor i beste fall en indirekte ambisjon om å påvirke til endring.

I arkivfaglig sammenheng har postmoderne tankegods inspirert og skapt nye perspektiver i arkivfaget. Postmoderne poenger har tilført miljøet og dets forskning en sårt tiltrengt debatt om fagets samfunnsmessige relevans. Denne revitalisering har de siste årene både blitt omtalt som en arkivvending ("archival turn") og som et faglig paradigmeskifte ("revision of old paradigms") (jf. hhv. Lange og Spring 2013, side 8f og Lane and Hill 2011, side 7).

Jeg diskuterer i dette kapittelet hvorfor postmodernistisk teori ikke bare er interessant i en generell diskusjon om arkivet, men også hvorfor postmoderne arkivteori er et egnet verktøy til å forstå privatarkiver. Siden jeg i denne forbindelse også snakker om nyttegjøring av teori, kommer jeg også til å si en del om forholdet mellom teori og praksis.

FIRE POSTMODERNE POENGER

Jeg har funnet frem til ulike sitater som demonstrerer hva tilslutningen til et postmoderne syn i arkivfaglig sammenheng går ut på. Det kan være kronisk vanskelig å komme frem til en tydelig definisjon av det postmoderne. En grunn til dette er at navnet er brukt i mange sammenhenger og derfor oppfattes som noe ullent og upresist. En annen grunn er at dette uttrykket har hatt litt ulik betydning innen ulike fag. Mens begrepet i mange samfunnsfag har

vært i bruk helt siden åttitallet, er bruken relativ ny innenfor arkivteorien. Det fikk først sitt gjennombrudd på 90-tallet og særlig har det vært populært etter årtusenskiftet, hvis man legger den forskningsmessige artikkelproduksjonen til grunn. Man må derfor være påpasselig med å nyansere mellom begrepet slik det brukes andre steder (litteraturteori, mediefag m.fl.) og slik det brukes av arkivforskerne. Mens postmodernismen i mange fag gjerne oppfattes som litt forslitt og passé, er det enighet blant mange arkivarer at fagdebatten og forskningen som har oppstått i kjølvannet av introduksjonen av postmoderne tankegods, har fungert stimulerende. Dette siste fordi slike tanker har tvunget faget til å revurdere gamle begreper og etablerte holdninger.

Sitatene jeg har plukket ut representerer varianter av viktige poenger som jeg kommer til å behandle senere i større detalj. En presentasjon av artikkelforfatterne er ikke det viktige her, det viktige er de poenger disse formulerer som etter min mening er representative, grunnleggende poenger i postmoderne arkivteori. De aktuelle poengene kan stikkordsmessig oppsummeres i fire punkter, som delvis griper inn i hverandre:

- Arkivets tause dimensjon
- Objektivitet og dokumenters pålitelighet
- Arkivet og samfunnet
- Arkivaren som samfunnsaktør

Det er, slik jeg ser det, tydelig at postmoderne arkivteorier både har blikket rettet innover og utover. Jeg begynner med det første. De har blikket rettet innover for så vidt som de er opptatt av at arkivarene medvirker i skapningen av arkiver, det vil si at de opptrer som noe mer enn som bevarere og beskyttere av dokumentensamlinger. Selvrefleksjon var ikke fraværende i det tradisjonelle arkivsynet (Jenkinson, Schellenberg m.fl.), men fokuset da lå mer på objektive størrelser som bevisføring, prosedyreforløp og dokumenters ubrutte integritet. Jenkinson beskrev for eksempel arkivaren som ”den moralsk forsvarer av arkivene”, det vil si at ”[a]rkivarens rolle var å ta vare på arkiver, ikke skape dem, i betydningen forme den arkivaliske arv” (Kolsrud 1997, side 64). Slike påstander er skyteskiver for samtidens arkivteoretikere – i alle fall de som tar utgangspunkt i et postmoderne perspektiv – som er mer opptatt av å fremheve at arkivaren medvirker til å forme og sette sitt preg på arkivmaterialet.

Arkivaren er ifølge de postmoderne arkivteoretikerne mer enn en mellommann som nøytralt sørger for at dokumentene får tale for seg selv. Eric Ketelaar er kjent for sin forskning på tause narrativer i arkiver. For ham er det blant annet viktig å få frem at et arkiv er et produkt av en rekke valg. Noen ganger velger vi å beholde noe og velger å gjøre ting på en bestemt måte, med det resultat av vi velger bort noe annet og utelukker andre handlingsmåter. Av den grunn inneholder arkiver ufullstendig dokumentasjon og forteller bare én mulig versjon av hendelser og aktiviteter. Fordi et arkiv er mer enn det som møter øyet, anses det derfor også å romme en taus eller skjult dimensjon:

Archiving entails selecting what should and what should not be kept. The memory of man and of society cannot retain all: they both can only remember some things, by forgetting a lot. A small sliver of all records becomes archives. [...] The boundary keeper is the archivist. He or she decides what is to cross the boundary and what not (Ketelaar 2001, side 136).

Arkivskaping er i sin natur selektiv. Arkiver uttrykker spesifikke interesser. Et eksempel er privatarkivet etter Per Borten, som Riksarkivet i Oslo mottok i 2007. Dette materialet er spennende fordi det sier noe om hvordan denne personen har tenkt politisk og viser hvilke interesser og tema som har opptatt han gjennom årenes løp. Ingen politiker vil noen gang dokumentere sin egen gjerning på en måte som forteller om tingene ”slik de var”. Man bør naturligvis derfor utvise epistemologisk skepsis overfor arkivets mer kontroversielle dokumenter eller eventuelle mangel på dokumentasjon. Arkiver er aldri komplette samlinger av fakta. Noen ganger er de interessante i seg selv, på grunn av sitt innhold, andre ganger kan det også være stimulerende å legge merke til hva de *ikke* inneholder, hva det er de dekker over eller forbigår i taushet.

Full grad av objektivitet er ikke mulig å oppnå. Heather MacNeil plasserer objektivtetsidealet som har preget arkivfaget i en rasjonalistisk tradisjon, hvor dokumentene blir betraktet som speilinger av fakta. Ifølge et slikt syn er påliteligheten til et dokument knyttet til en forestilling om at det finnes en direkte forbindelse mellom det dokumentet representerer og den virkeligheten dokumentet refererer til:

[A records] authenticity depends on the the claim that of the record-keeper to have preserved intact and uncorrupted the original memory of that event through the faithful preservation and transmission of its physical manifestations over time. For a record to be considered trustworthy, then, it must accurately reflect the event of it's records and be uncontaminated by distorting influence over time, bias, interpretation, or unwarranted opinion on the part of the record-keeper (MacNeil 2001, side 40).

En grunn til at dette synet fremstår mer og mer avleggs, og altså er et syn postmoderne arkivteorier engasjert bringer på bane, skyldes ikke minst at tidene har forandret seg. I dag har arkivet flere og til dels andre oppgaver enn da den tradisjonelle arkivvitenskapen etablerte seg. Før var det en relativt begrenset type dokumenter man tok vare på, primært papirdokumenter fra offentlig forvaltning. I dag tar man vare på et stort spekter av dokumenttyper (cd'er, minnepinner, plakater, bannere m.m.) fra mange ulike arkivskapere. Oppgavene har også endret seg. Før drev man mye med sikring og bevaring. I dag har man i tillegg formidlingsoppgaver og mer tjenesteytelse, for eksempel overfor nye brukergrupper (som slektsforskere, erstatningssøkere), og satsing på web-baserte løsninger. På samme måte som det tradisjonelle arkivsynet var et svar på sin tids dokumentalistiske utfordringer, er den postmoderne arkivteorien et svar på vår tids informasjonsmessige utfordringer. Når oppgavene blir flere og mer kompliserte, må de teknologiske og også de intellektuelle redskapene man setter inn i arbeidet være tilsvarende mer sofistikerte.

Samfunnet har endret seg. I takt med dette har arkivenes oppgaver endret seg, samtidig som arkivene har fått flere oppgaver. Jeg sa at et kjennetegn ved postmoderne arkivteorier er at de også har blikket rettet utover. Med det mener jeg at de fremhever at det bør skje en opp-åpning mot å se de sosiale og kulturelle sammenhenger arkivet inngår i. Det bør skje en åpning mot samfunnet ved at man gjør seg selv mottakelig for kritikk og i den forbindelse åpner mot inntak av nye impulser, nye spørsmål, nye perspektiver.

[A]rchives are also effective participants in the process that foments [”fremkaller”] the disorder which they continually feel compelled to resist [...] archives do not live in a hermetic isolation from the rest of the world, for they do not transcend the social and cultural forces that have shaped our modern, information-hungry, knowledge-based society [...] they, too, are positioned within the web of information production,

exchange and circulation. Archives constitute a web within a web (Brothman 1991, side 86).

Når man lar dette selvbildet sette seg, oppstår det noe spennende: det blir lov å la seg engasjere! Man kan la seg påvirke av og involvere seg i andres skjebne. At man ikke lenger innforliver forestillingen om arkivaren som en interesseløs aktør, vil – fra et postmoderne synspunkt – være en positiv ting, blant annet fordi man da også kan være med på å forbedre folks liv. At arkivarer også ofte er aktive i å hente inn arkiver, er et annet eksempel på hvordan de er engasjerte i bevaring på en måte som strekker seg ut over det arbeidet som gjøres innenfor de fysiske, institusjonelle rammene.

Gudmund Valderhaug forteller om hvordan arkivarbeidere i Bergen Byarkiv var med på å skaffe til veie dokumentasjon om barnehjemsbarn. Gjennom et tidkrevende arbeid ble blant annet dokumentasjon fra flere ulike og til dels ufullstendige arkiver koblet sammen. I enkelte tilfeller måtte man ty til intervjuer med erstatningssøkerne for å få de siste brikkene på plass. Valderhaugs poeng i den sammenheng er at dersom man alltid jobber ut fra et nøytralitetsideal, hvor upartiskhet er et ledende eller absolutt prinsipp, så vil man ikke kunne hjelpe den svake part i saker av særskilt sensitiv karakter.

The archivist cannot remain isolated in the ivory tower, but must engage in new social circumstances [...] Confronted with people who are seeking justice. It is impossible to remain impartial. If [the archivist] chooses merely to follow the procedures and rules of old, she will act as an instrument of those who want to uphold status quo. If she chooses to provide the extra services needed to document or reconstruct the history of the client, she acts as an instrument of justice (Valderhaug 2005).

Kanskje er det noe med selve utseendet på et arkivmateriale og måten materialet oppbevares på som skaper inntrykk av en uproblematisk ryddighet? En profesjonell arkivinstitusjon, i offentlig eller privat regi, forskanser dokumentasjonen de har ansvar for, på veldig konkrete måter. Det mest åpenbare er den fysiske forskansningen et arkiv representerer, med låste dører og brannsikre magasiner. En annen ting er reglene om innsyn som møter de besøkende som vil se et gitt materiale: man henter ikke materialet selv, man etterspør og får det utlevert etter en vurdering. Selv det man får utlevert, kan fremstå fremmedartet: det dreier seg ofte om

kodeboksene fylt med papirer sirlig sortert og lagt i diverse omslagsark. Forskningen tilslører avtrykkene etter menneskelige handlinger (og graden av tilfeldigheter) som har vært involvert, og skaper samtidig inntrykk av en stabilitet og av noe ubesudlet, saklig.

For Heald, som jeg har henvist til tidligere, oppstår arkiver i spenningsfeltet mellom den automatiserte aktiviteten det er å bevare dokumentasjon og det den enkelte arkivar tilfører materialet gjennom valg og vurderinger når de tar del i denne bevaringsprosessen. Hun skriver: "[Archival] practices are value-added services that preserve records in one sense, but also obscure their true nature, and mold them to our own devices" (Heald 1996, side 99).

De postmoderne arkivteoretikerne vil ikke nødvendigvis benekte at arkiver skal se ut som de gjør i dag eller påstå at arkivarer skal jobbe på fundamentalt andre måter enn i dag. For dem er hovedsaken at arkivmiljøet vil tjene på å bli mer selvreflektert og mer åpent for nye inntrykk. I den postmoderne varianten vil det moralske forsvaret av arkivet ikke bare innebære, som hos Jenkinson, å etterstrebe pålitelighet, men også bety at man ser det som er feil eller mangelfullt ved sin egen virksomhet. Dette er både et spørsmål om å være oppmerksom på hva arkivarene de facto gjør med materialet de forvalter og, videre, hvordan de bør reflektere over det de gjør. Dette vil ikke bare gi et sannere bilde av hva arkivene er, det vil også gi mer kompetente arkivarer og bedre arkivtjenester.

ET KODET MATERIALE

Jeg har slett ingen garanti for at oppfatningene de postmoderne har om det tradisjonalistiske arkivsynet, stemmer fullt ut eller er tilstrekkelig nyansert formidlet. Det er imidlertid ikke så viktig for meg: *At* de har bestemte oppfatninger om den gamle måten å tenke arkiv på og *at* disse oppfatningene har hatt den virkningshistorien jeg har skissert ovenfor, er det avgjørende her. I arkivfaget har postmoderne teori nå blitt den slusen man må passere for å forstå samtidens teoretiske diskusjoner. Selv de som er kritiske til denne utviklingen innen arkivfaget, må like fullt forholde seg til den.

Som jeg har nevnt ovenfor kan fremveksten av idealet om opp-åpning av arkivet ha kommet som en følge av at det har fått nye og flere oppgaver, som i sin tur har krevd nye løsninger. En annen måte å si dette på er at behovet for nyorientering har kommet som et

resultat av at det har skjedd en overgang ”fra en administrativ-juridisk basis for arkivene grunnet på statsbegrepet til en sosio-kulturell begrunnelse for og forståelse av arkivene fundert på et bredere offentlig hensyn og en offentlig bruk” (Kolsrud 1997, side 63). Hvis vi tenker oss at denne utviklingen mot mer åpenhet og utadrettethet på sikt vil skyte fart, sier det seg selv at mange av de tanker vi finner hos de postmoderne arkivteoretikerne ikke vil svekke sin aktualitet i årene som kommer. Nye oppgaver står i kø. Formidling har allerede vært i skuddet en god stund. Nye former for digital lagring vil måtte tvinge seg frem etter hvert som tsunamien av informasjon fra internett skal fanges inn, systematiseres og gjøres gjenfinnbar. Og enda aner vi bare konturene av hvordan et fullt utviklet web-basert arkiv vil se ut, hvordan et slikt vil virke og hvilke utfordringer som følger i kjølvannet av et slikt arkiv. Alle disse utfordringene berører temafelt som kan belyses ved hjelp av postmoderne arkivteori.

Jeg må her ta et skritt tilbake, for i min praksis på Statsarkivet i Tromsø har jeg verken jobbet med formidling, web eller andre utpreget digitale problemstillinger. Tvert i mot jobbet jeg veldig tradisjonelt, med ordning av et papirarkiv. Så hvorfor er da ideer fra postmoderne arkivteori særlig egnet til å forstå arkivmaterialet jeg jobbet med? Hvilken arkivfaglig utfordring representerer så dette arkivet, sett under ett?

Det er flere forhold som kan belyses i lys av postmoderne arkivteori, men jeg vil her først trekke frem dette med koding. Interessant nok var Riddu Riđđu-arkivet ved avlevering til Statsarkivet i Tromsø grovordnet og det meste av materialet var kodet. Det fantes med andre ord allerede en systematiserende tanke bak ordningen fra arkivskapers side. At et privatarkiv er kodet før innkomst til en arkivinstusjon, er ikke vanlig. Ofte vil et privateid materiale ikke være oppfattet som arkivverdig før arkivarer griper inn, andre ganger har arkivskaper oppfattet sitt arkiv som bevaringsverdig uten at materialet underlegges en grundig systematisering, utover at det for eksempel er sortert kronologisk etter årstall eller i henhold til materialtyper (fotografier for seg, korrespondanse for seg, tegninger for seg osv.). At et arkiv ikke bare er systematisert men i tillegg har blitt kodet, kan tyde på at arkivskaper har hatt en tanke om at man har jobbet med noe bevaringsverdig. Dette med koding kan derfor betraktes både i lys av poenget om arkiv og samfunn, poenget om arkivets tause dimensjon og poenget om objektivitet og dokumenters pålitelighet.

Arkivet til Riddu Ridđu er fortsatt et aktivt arkiv og er del av en uavsluttet dokumenteringsprosess. Det er med andre ord en sammenheng mellom det som skjer der ute hos arkivskaper og det arkivet som fylles på og formes inne på arkivinstitusjonen. At det forekommer en koding av dette materialet, minner oss på symbiosen mellom samfunnet der ute og arkivet i magasinene. Arkiver i arkivinstitusjoner skapes kanskje fysisk sett isolert fra samfunnet, men er i realiteten ofte innvevd i de samfunnsforhold de dokumenterer.

Men kodingen betyr også – og her er jeg over på dette med den tause dimensjonen – at materialet er skapt med henblikk på bevaring og trolig derfor ikke inneholder alt om organisasjonens aktiviteter. Dette trenger ikke være en bevisst handling fra arkivskapers side og er heller ikke sensasjonelt i seg selv, men kan være viktig å ha in mente for en profesjonell arkivar: når du fremstiller deg selv, kommer noe i forgrunnen på bekostning av noe annet.

Også dette med objektivitet og dokumenters pålitelighet kan knyttes an til poenget om et allerede kodet materiale. Arkivet til Riddu Ridđu tegner ikke et upartisk bilde av organisasjonen som har skapt det. Alle organisasjoners virke er uttrykk for spesifikke interesser og målsetninger. Riddu Ridđus aktiviteter er intet unntak fra dette. Det arkivet dokumenterer, er ikke – lik en flue på veggen – alt som har vært gjort, sagt og tenkt. Et arkiv er uttrykk for en spesifikk aktivitet som har skjedd utenfor institusjonen. Det betyr imidlertid ikke at materialet er verdiløst. Tvert imot er det svært interessant, siden det jo nettopp dokumenterer en interessekamp. Men å betrakte dette arkivmaterialet som objektivt, i betydningen uhildet, er en illusjon.

Jeg skal kommentere kodingen og et par-tre andre overordnede forhold tilknyttet arkivet til Riddu Ridđu i større detalj i neste kapittel. Men jeg nevner allerede her berøringspunkter mellom postmoderne arkivteori og arkivet jeg jobbet med for å få frem at det som gjør arkiver annerledes og litt utypiske, i noen tilfeller også kan være det som gjør dem problematiske og utfordrende. Hvert enkelt privatarkiv er unikt. Postmoderne ideer lar oss se og problematisere disse særegenhetene.

AVSLØRINGSSTRATEGIENS KRITISKE DISTANSE

Da den store, underjordiske partikkelakseleratoren til organisasjonen CERN sto klar for noen år tilbake, var det sannhetens time for mang en partikkelfysiker. Med ett kunne modeller og

teorier om verdens minste bestanddeler, som til da bare hadde eksistert på idéstadiet, testes mot virkelige partikler. Ville partiklenes oppførsel sammenfalle med forskernes forslag? Vi kjenner mønsteret fra det vi har lært om grunnleggende naturvitenskapelig metodologi: hypotese – test – bekreftelse. Noe forenklet, og ideelt sett, er man i naturvitenskapen opptatt av å undersøke 1:1-korrelasjonen mellom de påstander man formulerer om virkeligheten og virkeligheten slik den egentlig er.

I samfunnsvitenskapen og i humanistiske fag er forholdet mellom teori og praksis mer innfløkt. Eller mer korrekt: forholdet er innfløkt på en annen måte enn i naturvitenskapen. Ikke minst skyldes dette at fagene som tilhører disse feltene, forholder seg fortolkende til en verden som *allerede er fortolket*. Mens naturviteren prinsipielt bør og ofte reelt sett står løsrevet fra sitt studieobjekt, er samfunnsforskeren allerede på et førteoretisk nivå viklet inn i sosiale og kulturelle forhold som på ulike måter vil påvirke og være styrende for dennes forståelse av verden.

På ett område er det likevel en holdningsmessig likhet mellom de som studerer naturen og de som studerer menneskelige fenomener, nemlig oppfatningen om at kunnskap henger sammen med det å innta en distansert holdning til det man studerer. I vår kultur er sann viten forbundet med evnen til å kunne forholde seg mest mulig nøytralt til et tema. Ikke sjelden har denne distansen gitt seg utslag i ulike former for avsløringsstrategier, hvor målet er å trekke til side virkelighetens slør for å avdekke skjulte eller dypereleggende sannheter. Vi ser det hos Marx, som ønsket å avdekke kapitalismens utviklingsdynamikk, og vi ser det hos Freud, som ville vise at mennesket var drevet av mer enn fornuft, for å nevne to svært innflytelsesrike teoretikere.

I nyere tid er det særlig Foucault, den kanskje mest siterte og kommenterte samfunnsforsker fra de siste tiår, som har vært en tydelig eksponent for en slik avsløringsstrategi. Avsløringsstrategien, slik den har blitt utøvd de siste tiår, har vært utpreget teoretisk og har ofte vegret seg mot å gi praktiske råd. Mens f.eks. Freud og Marx uttalte seg om en virkelighet de anså som mulig å endre (gjennom terapi og organisering), finner vi hos Foucault ingen åpenbare forslag til handlinger. Poenget er først og fremst å *se* velkjente fenomener på *nye* måter. Den distanse som kommer til uttrykk i postmoderne kritikker kjennetegnes ved at den ikke *involverer* seg i den virkelighet den søker å forstå. Mangelen på

konstruktive forslag erstattes ofte med en betoning av kritikkverdige trekk. Å ha en avklart distanse til det man skal kritisere blir dermed ikke ansett som problematisk i postmodernismen. Det er for eksempel verdt å merke seg at Jacques Derrida, som med boka *Archive Fever* (utgitt i 1996) – en bok som ofte nevnes i mange av de arkivteoretiske artiklene jeg refererer til i denne oppgaven, og som i årene etter utgivelsen utløste fornyet interesse for og kritikk av arkivet – ikke selv var arkivar og heller ikke hadde praktisk erfaring fra arkivarbeid. At Derrida i dette verket tok sikte på å gjennomføre en form for avsløringsstrategi, var klart som dagen, i bokens undertittel – *A Freudian Impression*.

Å involvere seg praktisk i det man skal kritisere kan ofte være et nederlag i egenskap av kritiker, og er potensielt skadelig for den kritikken man fremfører fordi en slik kobling da ville brutt med den distansen som i utgangspunktet legitimerer avsløringsstrategien. Avsløringsstrategien rommer derfor i beste fall et indirekte ønske om å endre status quo. I verste fall ender den opp i en sofistisert form for pessimisme, ettersom den forbrenner alle sine retoriske ressurser på å påpeke feil, mangler osv. i gitte saksforhold, uten å tilby oppbyggelige alternativer.

DET NYTTIGE OG DET TEORETISKE

Ser man mer formelt på forholdet mellom teori og praksis, så kunne man bemerket at måten spørsmålene er utformet på, påvirker hvilke type svar og resultater man får. I poststrukturalistiske og dekonstruktivistiske teorier, det vil si teorier à la Derrida og Foucault, er selve målsetningene å undersøke, stille spørsmål og utfordre, og ikke påpeke hva som bør gjøres eller gi råd om tiltak eller lignende. Man kan si at kritikken til disse i utgangspunktet ikke er utformet på en måte som skal fremme nye praksisformer (Bolter 2003, side 18). Når kritikken blir et mål i seg selv, eksisterer det i utgangspunktet ingen forventning om endring.

Poststrukturalismen og dekonstruktivismen spesielt og postmodernismen generelt – som er nært knyttet til hverandre – har ofte også blitt anklaget for både å være passivt og pessimistisk innstilt til muligheten å endre de feltene de undersøker og kommenterer. Som det treffende formuleres et sted: "[P]ostmodernists are good critical deconstructors, and terrible constructors" (Butler 2002, side 116).

Det finnes imidlertid teorier som bedriver kritiske gjennomtenkninger samtidig som de støtter opp under en praktisk utøvelse. De kan kalles bruksteorier. Et annet navn som er brukt, er formale teorier. Slike teorier har det til felles at de fokuserer på aspekter som per definisjon er kontrollert av de som har designet eller produsert teorien (Bolter 2003, side 24). En forenklet måte å illustrere dette på, er å tenke på en dampmaskin, og jeg tenker da på slike man gir til litt eldre barn. Slike dampmaskiner er nemlig noen ganger utstyrt med en teknisk tegning som viser et tverrsnitt av modellen, hvor de ulike delene av modellen er markert med bokstaver. Ikke bare hjelper tegningene og bokstavene med å forklare hva som skjer i maskinen, for eksempel årsak-virkning (tenn a som utløser b som fører til c osv.), de kan også brukes til å finne eventuelle feilkilder dersom barnet ikke får startet maskinen eller hvis den uventet slutter å fungere. En slik tegning vil altså både støtte opp under normal og problemfri bruk, samtidig som den hjelper til med å gå kritisk til verks når den normale bruken avbrytes og man trenger å gruble seg frem til hvor feilen kan ligge. Man får med andre ord hjelp til å utføre en bestemt type praksis, samtidig som brukeren utstyres med en oversikt som gir grunnlag for å tilegne seg egne innsikter og gjøre egne resonnementer etter hvert som forståelsen blir bedre. Omtrent slik kan tankegangen bak en formal teori være.

En norsk arkivfaglig bok fra 2012, utgitt i samarbeid med Arkivverket, bærer den saklige og upretensiøse tittelen *Arkivteori – en innføring*. Jeg bladde første gang i denne boka etter at jeg hadde lest meg opp på postmoderne arkivteori, og hadde derfor opparbeidet meg bestemte forventninger om hva slags type teori jeg skulle bli servert. Jeg hadde fra den utenlandske litteraturen blitt vant til at arkivteori innebar sosio-kulturelt tankegods ispedd filosofi med langt fremskreden anti-positivisme. Det som møtte meg i den norske boka, var derimot en utpreget formal teori, med blant annet presentasjoner av de arkivfaglige særpreg i inn- og utland, arkivhistoriske oppsummeringer og detaljerte drøftinger av arkivbegreper. Boka er opptatt av å vise kontinuitet mellom arkivfaget slik det har vært og slik det drives og bør drives i dag, noe som kommer tydelig frem i følgende sitat, hvor forfatteren av boka forklarer hvordan han ser på forholdet mellom teori og praksis:

Fremstillingen er ment som grunnlag for videreutvikling av fag og funksjoner [...] Arkivteori og arkivpraksis er nært sammenknyttet [...] Erfaringer fra praktisk arbeid har forandret og foredlet de teoretiske elementene, og teorien har i sin tur ført til sikrere praktiske rutiner [...] Nye problemer og utfordringer uten kjente løsninger bør

til enhver tid søkes løst ved å hente fram de grunnleggende teoretiske delene av faget sammen med eventuelle nye teorielementer. For å få til dette må vi identifisere og beskrive de eksisterende delene (Marthinsen 2012, side 24f).

Poenget som uttrykkes her er at teori og praksis er limt sammen på en måte som gjør det mulig, men strengt tatt ikke ønskelig, å skille dem ad. De påvirker hverandre gjensidig. Teori har et nytteaspekt og er begrunnet av praksisen; praktiske problemer som oppstår krever utforming av bedre og mer presis teori. Sammenlign så det ovenstående sitat med et utsagn hentet fra Terry Cook, som åpenbart søker lykken i en sosio-kulturell distansering:

[A]rchival theoretical discourse is shifting [...] from the 'natural' residue or passive by-product of administrative activity to the consciously constructed and actively mediated 'archivalisation' of social memory [...] In such a changing world, core archival principles will only be preserved by discarding many of their present interpretations [...] [T]he results from research by archivists concerning this traditional core are now so different from the assumptions that have dominated the profession during most of the past two centuries that I believe a paradigm shift is indeed occurring (Cook 2001, side 4f).

Ulike teoribegreper, ulike virkeligheter. Den første forståelsen snakker om kontinuitet, den andre forskutterer et brudd. Berndt Fredriksson argumenterer for at arkivvitenskapens enkelte komponenter må fordeles på to ulike grener. Alt som omhandler spørsmålet om arkiv og samfunn, arkivlovgivning, bruken av arkivet, evaluering av nye metoder og overordnede spørsmål om arkivprofesjonen, plasserer han i kategorien *empirisk arkivvitenskap*. Mens alt som omhandler arkivskaping, ordning, dokumentanalyse, bevaring m.m. samles under betegnelsen *normativ arkivvitenskap*. Det betyr at når man undersøker betingelsene for og den faktiske bruken som kommer til uttrykk i arkivisk aktivitet, så bedriver man empirisk arkivvitenskap. Når man utvikler rutiner og virkemidler for mest mulig rasjonell håndtering av arkivdokumenter, holder man på med normativ arkivvitenskap (jf. Fredriksson 2003, side 178f). Ifølge denne definisjonen vil da posisjonen uttrykt i det første sitatet ovenfor, tilhøre den normative delen av arkivvitenskapen, mens det andre sitatet vil tilhøre den empiriske grenen.

En annen måte å beskrive dette på, er å si at alle sosio-kulturelle teorier tilhører den empiriske arkivvitenskapen, slik den er definert hos Fredriksson, mens den normative arkivvitenskapen omfatter den pragmatiske og formale delen av arkivvitenskapen. Jeg synes dette skillet er ryddig og oppklarende, ikke minst fordi det gir anledning til å skille mellom de tekniske, dokumentanalyserende og håndverksmessige forholdene på den ene side, og på den andre side de problemstillinger som er knyttet til for eksempel bruken og tilgjengeliggjøringen av arkivet samt profesjonsmessig selvrefleksjon. Jeg kommer til å forholde meg til dette skillet i fortsettelsen på den måten at jeg – inspirert av Fredrikssons begrepsdistinksjon – vil skille mellom det jeg kaller formal-pragmatisk arkivteori og sosio-kulturell arkivteori.

Ifølge Fredriksson blir postmodernistene Ketelaar og Cook spesielt, og postmodernistiske tilnærminger til arkivet i sin alminnelighet, ofte for *generelle*. Ifølge Fredrikssen blir vi ofte bare introdusert for generelle omriss og rammeverk, uten å bli presentert for de konsekvenser denne tankemodellen grunnleggende sett medfører. Fredrikssen spør derfor blant annet: The authors give general references to theories and methods borrowed from other sciences, but what will be the concrete effects for individual projects and investigations? (Ibid.)

TEMATISERINGEN AV PRAKSISPERIODEN

Jeg ønsker å forfølge spørsmålet Fredriksson stiller i sitatet ovenfor, men vil gjøre det på egne premisser. Jeg er interessert i dra veksler på tre av de fire kjennetegnene ved postmoderne arkivteori som jeg etablerte ovenfor. Disse tre er *arkivets tause dimensjon, objektivitet og dokumenters pålitelighet og arkivet og samfunnet*. Jeg ønsker videre å diskutere disse temaene i tilknytning til konkrete arkivtilfeller, nærmere bestemt problemer og spørsmål jeg måtte ta stilling til og søke svar på under praksisperioden min på Statsarkivet i Tromsø høsten 2015.

Fordi jeg baserer meg på ca. 10 ukers praksis, er mitt empiriske grunnlag og min faktiske erfaring begrenset. Jeg har også primært beskjeftiget meg med arkivordning, et arbeid hvor man analyserer, preparerer, sorterer og systematiserer dokumenter. Man kan derfor si at min fordypning har vært begrenset. Omfanget har også vært begrenset, siden jeg kun har jobbet med deler av arkivmaterialet. Samtidig bør det her legges til at jeg i perioden som

hospitant ikke har hatt befatning, verken direkte eller indirekte, med det som regnes som dronningen av alle arkivfaglige oppgaver, nemlig bevaringsvurdering, på engelsk kalt appraisal. Oppgavene knyttet til appraisal er allment anerkjent som svært viktige fordi det er disse vurderingene som avgjør hvilke arkiver som skal bevares og, lenger frem i prosessen, hvilke deler av det bevarte arkiv som får status som bevaringsverdige.

Innenfor disse begrensningene er fremstillingen i neste kapittel konsentrert om fire tema jeg har funnet spesielt interessante å diskutere. Disse fire omtales i hvert sitt underkapittel. Først tematiserer jeg *opplæringen* jeg og en medstudent fikk da vi første dag ankom Statsarkivet i Tromsø. Dette er interessant å diskutere fordi et gjentatt poeng i postmoderne arkivteori, iallfall i den varianten jeg har introdusert i denne oppgave, er en påstand om at arkivarene bygger sitt selvbylde på et tradisjonelt arkivsyn hvor man først og fremst ser på seg selv som voktere (custodians) og beskyttere (guardians). Hvordan gjenspeiles dette synet i måten man introduserer ferskinger til arkivjobbing på en norsk arkivinstitusjon? Og hvis et slikt syn bekreftes i opplæringen, hvilket problem representerer da eventuelt dette? Jeg diskuterer disse spørsmålene i delkapitlet ”Opplæring og ordningsarbeid”.

Alle arkiv blir på et eller annet tidspunkt utstyrt med en *arkivnøkkel*, som er en fortegnelse over inndelingen og rekkefølgen av dokumenter i et gitt arkiv. Det kan godt kalles et strukturerende prinsipp som på en systematisk måte viser hvor arkivsaker og dokumenter hører hjemme. En arkivnøkkel er noe som ikke alltid følger med et privatarkiv, men er noe som arkivinstitusjonen ofte selv må utarbeide basert på analyse og ivaretagelsen av den opprinnelige organiseringen av et innkommet arkiv. Arkivet jeg jobbet med, var derimot allerede utstyrt med en arkivnøkkel. En arkivnøkkel er en praktisk sak, fordi den kan hjelpe arkivskaperen med å gjenfinne eksisterende og innkomne arkivsaker. De tilfeller hvor det allerede er utarbeidet en arkivnøkkel før et arkiv ankommer en arkivinstitusjon, viser med tydelighet at det som skjer på arkivinstitusjonen ikke skjer avsondret fra samfunnet. Hvis det er slik at institusjonen må respektere den opprinnelige organiseringen av et innkommet arkiv og dette arkivet allerede er utstyrt med en detaljert arkivnøkkel, betyr det at Statsarkivet allerede er påvirket av forhold den ikke har full kontroll over. Arkivet jeg jobbet med er med andre ord allerede innfiltret i samfunnsmessige forhold. Jeg har kalt dette delkapitlet for ”Arkivnøkler og arkivet utenfor arkivet”.

Jeg har hovedsakelig jobbet med *ordning* av et privatarkiv. Håndverksmessig handler arkivordning hovedsakelig om rutiner som er enkle å lære. Formålet med ordningen er å bevare og systematisere et arkiv på måter som sikrer det en lang, trygg oppbevaring og som gjør det lett å finne frem i arkivmaterialet etter ordning. Det er ikke vanskelig å se at en slik ordning ofte representerer en kraftig forandring av materialets opprinnelige, fysiske utseende. Privatarkiver har varierende ordningsgrad når de avleveres en arkivinstitusjon. Noen er helt uordnet, andre grovordnet og sjelden finordnet. Arkivarer forfiner en eventuelt påbegynt ordning videre til ferdig ordnet. Det ligger mange overveielser og avgjørelser bak og helt konkrete endringer til grunn når et arkiv går fra å være uordnet til ferdig ordnet. Noen av arkivmaterialets kjennetegn fremheves, andre ting viskes ut. Denne måten å ordne et materiale på hvor man dokumenterer visse forhold og ser bort fra andre, setter blant annet spørsmålstegn ved objektiviteten ved denne aktiviteten. Jeg diskuterer spørsmål tilknyttet denne problemstillingen i delkapittelet ”Arkivordning: problemet med virkeligheten”.

I flere år forsøkte Riddu Riddu-festivalen å få status som såkalt *knutepunktfestival*. De oppnådde dette i år 2009. Å få status som en knutepunktfestival var ikke bare attraktivt av økonomiske grunner, en slik status innebar også nasjonal anerkjennelse. Dokumentene som omhandler disse søknadene er, slik jeg ser det, de mest interessante delene av det arkivmaterialet jeg hadde befatning med. Arbeidet som er nedlagt i disse søknadene lyser av grundighet og profesjonalitet. Det har tydeligvis ikke vært mange tilfeldigheter involvert i utformingen av disse dokumentene. Det som fanget min interesse var ikke bare disse søknadene i seg selv. Særlig merket jeg meg et lite dokumentvedlegg som befant seg sammen med søknadene. Jeg bruker dette vedlegget og selve søknadene for å vise at relasjonen mellom ulike dokumenter i ett og samme arkiv kan skape en kontekst som i utgangspunktet ikke er direkte kommunisert fra arkivskapers side. Denne konteksten avslører således en taus dimensjon som først kan bli synlig når man har avdekket konteksten. Av grunner som etter hvert skal bli tydelige, har dette siste delkapittelet fått en tittel med et innebygd et spørsmål, ”Søknadene om knutepunktstatus – krake søker make?”

MULIGE INNVENDINGER MOT VALGT FREMGANGSMÅTE

Det er interessant å merke seg at de postmoderne arkivteoretikerne, som anklager den tradisjonalistiske arkivmodellen for å ha fostret frem et selvutslettende arkivfaglig ideal, i

enkelte tilfeller selv referer til arkivarene som en grå masse. Det ligger et snev av paternalisme mellom linjene når Terry Cook et sted forklarer arkivarenes manglende engasjement med at de er tilfreds med å opptre som "samfunnets fotnoter" (Cook 2011, side 615). I samme artikkel utdyper han hva man ifølge det tradisjonelle arkivsynet normalt forventer av en arkivar: "[A]rchivists work dilligently, but quietly, behind the scenes, vacuuming and cleaning, storing and retrieving, but disturbing these natural orders as little as possible" (Ibid., side 617). Tom Nesmith tenker langs de samme linjer når han beskriver arkivarens mest aktive rolle som en vokter og vedlikeholder av arkivmateriale, hvilket ifølge ham har implisert en temmelig "passive, incidental role overall, as the records' mere recipient and keeper" (Nesmith 2002, side 27).

Umiddelbart går ikke min innvending ut på at dette er en urimelig beskrivelse av tingenes tilstand. Min bekymring handler i første rekke om det ikke oppstår en faktisk skjevhet i fremstillingen. På den ene siden omtales og angripes nåværende arkivfaglige praksiser i generelle vendinger med henvisning til innflytelse fra et tradisjonelt arkivsyn. Kritikken av nåværende praksiser og holdninger inneholder derimot ikke mye empirisk materiale som underbygger de teoretisk funderte påstandene. På den andre side får postmoderne teorier og poenger blomstre i stort monn; mange stemmer får slippe til, det finnes rikelig med referanser.

Siden kritikken av nåværende praksiser savner forankring i praktiske tilfeller og arkivarene omtales på generelle måter, som en grå, anonym masse, øyner vi samtidig muligheten for en stråmannsargumentasjon. Hvilke arbeidsmåter er det som i praksis reduserer dagens arkivarer til passive mottakere og ukritiske voktere av arkivmateriale? Er det tradisjonelle arkivsynet bare positivistisk? Foreligger det ingen kritiske ressurser i tradisjonen som kan aktiviseres i forbedringen av arkivet? Gir ikke dagens arkivpraksis rom for selvrefleksjon? Det er tankevekkende når Nesmith et sted snakker om arkivarenes selvutslettende ideal med henvisning til en langvarig trend (a longstanding tendency) og bruker et kanadisk eksempel – fra 1888 (se *ibid.*, side 28 og 31f). Jeg savner flere eksempler fra vår samtid. Referanser til virkeligheten betyr naturligvis ikke at man skal trekke frem den enkelte arkivmedarbeider, men at man må henvise til faktisk foreliggende praksiser, regler og forordninger.

Slik jeg leser de sosio-kulturelle postmoderne arkivteoriene, pendler de mellom en kritikk av det gamle arkivsynet og en oppmerksomhet rettet mot det som skal erstatte det som for dem fremstår som en avdanket holdning. Spesielt innføringen av ny teknologi er et viktig ledd i denne kritikken. Computerbruk og webløsninger er selve kronargumentet for postmoderne arkivteoretikere, fordi denne teknologien bryter ned de fysiske rammene og omkalfatrer den kontekstuelle stabiliteten som frem til i dag har omgitt arkivmaterialer. Henvisningen til computerteknologiske løsninger er imidlertid problematisk fordi slike betraktninger fort får et spekulativt preg; man er inne i en så tidlig fase av det digitale arkivet, at man foreløpig bare aner konturene av hva fremtidens digitale løsninger vil innebære. Fra mitt ståsted, med fokus på papirarkiver, er det derimot mer alvorlig at postmoderne arkivteori ofte hopper bukk over mer nærliggende og faktiske problemer, for eksempel ivaretagelsen av fysiske arkiver. Fortsatt er det mange problemer knyttet til arbeidet med fysiske arkiver, og fortsatt er det mye arkivmateriale som står på vent rundt omkring på arkivinstitusjonene. I fremtiden har kanskje digitale erstatninger overtatt, men vi lever fortsatt i en utpreget fysisk og papirbasert verden.

Eric Ketelaar er konkret når han i en artikkel snakker om hvordan et familiefotografi ikke bare er en avbildning, men i seg selv konstituerer en hendelse. Vi kan si at et fotografi av en familie er objektiv ved at det viser medlemmene og hvordan de ser ut, samtidig som kvaliteten på bildet og mediet det er lagret på vil si noe om hvilken tid det stammer fra. Men ved siden av å være en fremstilling, er dette bildet også ispedd en ikke uvesentlig dose selvfremstilling. Måten de avbildete er kledd på, hvilken holdning de har og hvordan de er oppstilt, sier noe om hvordan disse menneskene ønsker å fremstå som eller hva de er opptatt av å markere at de er. Ketelaars poeng er at fotografiet er mer enn en avbildning og at det sier noe om hvordan bevisste valg og uttalte sammenhenger påvirker hverandre: "[T]he photo you take of your family: it makes a record of that little group, but it also occasions it. The reality we record and the way in which we record, are induced by socio-cultural factors" (Ketelaar 2001, side 134).

Hos andre passerer av og til generaliseringene som skyer i det fjerne. Terry Cook og Joan Schwartz sier i tråd med sin dekonstruktivistiske grunnholdning at "archivists continually reshape, reinterpret, and reinvent the archive" (Cook and Schwartz 2002, side 181). Når denne påstanden ikke er underbygget av eksempler, spør jeg meg selv hva denne

stadige omformingen og gjenoppfinningen nærmere bestemt består i. Hvor er bruddet og hvor er kontinuiteten med det bestående? Det kan vel ikke være snakk om en uopphørlig forandring av alt, for noe må vel bestå for at noe annet skal kunne forandre seg? Et annet sted skriver de samme to om hvordan teori og praksis i arkivsammenheng ikke må anses som motsetninger: "Theory is complement to practice, not its opposite. Theory and practice should cross-fertilize each other [...] rather than one being derivative of, or dependent on, the other" (Ibid.). Når dette poenget ikke utmyntes i større detalj, blir det vanskelig å se hva det nye består i. Faktisk er poenget slik det står til forveksling likt utsagnet fra den norske arkivteoriboka jeg allerede har sitert fra, en bok jeg beskrev som formal-pragmatisk og parasittær på en bestående arkivpraksis. Der het det blant annet: "Arkivteori og arkivpraksis er nært sammenknyttet [...] Erfaringer fra praktisk arbeid har forandret og foredlet de teoretiske elementene, og teorien har i sin tur ført til sikrere praktiske rutiner" (Marthinsen 2012, side 24).

Der de etablerte sosio-kulturelle teoriene om arkivet kritiserer det bestående i lys av teoretisk funderte påstander, ønsker jeg å utfordre disse teoretisk funderte påstandene i lys av det bestående, det vil si bestående praksis. Det er her mine praksiserfaringer kommer inn. Men heller enn å teste om påstandene holder vann, ønsker jeg å la praksisen komme i dialog med teorien, på en måte teoriene selv åpner for, men ikke fullt ut har gjennomført. På den måten utfordres ikke bare teoriens grunntema, det blir forhåpentligvis også lettere å fange opp poenger som teoriene ikke klarer å få frem.

Jeg innser at jeg med et slikt opplegg krysser flere grenser. Den første og viktigste grensen er den mellom teoretisk overblikk og erfaringsnær kunnskapstilnærming. Jeg blir ikke lenger bare en distansert forsker, men også en som ser arkivet innenfra, som en deltager. Den andre grensen handler om faggrenser, sågar nasjonale faggrenser. Den postmoderne arkivteori som jeg anvender i denne oppgave, og som er den toneangivende i internasjonal arkivforskning, har sitt utspring utenfor Norges grenser, med tyngdepunkt i en nordamerikansk, nærmere bestemt kanadisk fagtradisjon. Denne teorien har med andre ord ingen klar forankring i en norsk fagtradisjon.

Opplegget jeg har valgt kan ha flere ulemper ved seg. Det gjelder eksempelvis et mulig tap av kritisk distanse. Når jeg ser arkivet innenfra, fra praksisperspektivet så å si, er

jeg ikke lengre en uhildet dommer. Videre kan institusjonell absorbering by på en utfordring. Med dette mener jeg at jeg som nykommer i arkivarbeid ble opplært og sosialisert inn i et spesifikt arbeidsmiljø. Det betyr at mange faktorer jeg ikke selv er herre over har spilt inn i måten jeg ”tenker arkiv” og ”handler arkivfaglig” på. Dette er noe jeg ikke unnslipper, spesielt med tanke på den korte tiden jeg var i praksis. Jeg hadde nok med å sette meg inn i nye ting og for lite tid til å utvikle et velutviklet profesjonskritisk blikk.

Dermed tar jeg tilsynelatende også steget fra akademiker til samlebåndarkivar. Med henvisning til skillet mellom formal-pragmatiske arkivteorier og sosio-kulturelle arkivteorier, må det derfor her presiseres at jeg ”låser” mitt bidrag til det sosio-kulturelle feltet. Det betyr at der jeg trekker veksler på erfaringer fra konkret arkivarbeid, gjøres det for å utfordre og kommentere poenger fra postmoderne arkivteori, ikke for å bidra normativt i formal-pragmatisk forstand. Selv om utgangspunktet, på grunn av foregående begrunnelse, gir min tilnærming subjektivistiske innslag, er mitt håp at refleksjonene og problematiseringene jeg foretar underveis i kapittel tre, ikke bare ender som løsrevne kommentarer og sammenligninger. Jeg håper at de også innimellom klarer å peke utover seg selv, og si noe av mer allmenn arkivfaglig verdi.

III. PRAKSISPERIODEN OG RIDDU RIÐÐU-ARKIVET

I dette kapitlet presenteres tanker som springer ut fra erfaringer jeg gjorde i praksisperioden min på Statsarkivet i Tromsø. Min opprinnelige plan var å skrive en detaljert arbeidsdagbok underveis, som jeg så kunne bruke etter at praksisperioden var over. Gitt min begrensede tidsramme ble det likevel til at nesten all min tid gikk med til å lære nye arbeidsoppgaver og gjøre faktisk ordningsarbeid, selv om Statsarkivet i utgangspunktet fristilte meg til å følge de innfall jeg måtte få underveis i praksisperioden. Jeg identifiserte fire problemområder og endte opp med fire problemstillinger, som her presenteres i hvert sitt delkapittel.

OPPLÆRING OG ORDNING SARBEID

Hva *må* en vite for å kunne drive med *ordningsarbeid* på en arkivinstitusjon? Spørsmålet er interessant i lys av opplæringen jeg fikk ved Statsarkivet. Jeg forholder meg til power point-dokumentet som ble gjennomgått under opplæringen. Innholdet i dokumentet formidles til alle som skal drive med ordningsarbeid ved institusjonen over kortere eller lengre perioder. Dokumentet bærer definitivt preg av å være formal-pragmatisk, slik jeg har definert dette uttrykket ovenfor. Det tar for eksempel ikke for seg arkivarens rolle i samfunnet eller arkivhistorie. Først og fremst gir dokumentet en kort innføring i prinsipper, begreper og beskrivelser av de mer håndverksmessige sidene ved ordning, for eksempel at plast, binders, stifter, gummistrikk o.l. må fjernes og gjennomgang av hvordan arkivdokumentene må sorteres, legges i syrefrie omslag, plasseres i bokser, merkes osv. I tillegg gjennomgår dokumentet katalogisering og arkivskjema.

Som ansvarsområde er ordning lavterskel i en arkivinstitusjon. For det første er dette en type arbeid som er lett å lære og som personer med ulike forkunnskaper og utgangspunkt driver med (midlertidig ansatte, folk under arbeidstrening, studenter m.fl.). For det andre er ordning noe fulltidsansatte arkivarer raskt avanserer fra til andre mer krevende arbeidsoppgaver, ikke minst rådgiving og saksbehandling.

Opplæringsdokumentets form og innhold kan, med sin spesifikke gjennomgang av rutiner, isolert sett settes i sammenheng med den nøytralitetstrend flere mener å se i arkivarenes arbeidsmetoder. I Nesmiths fremstilling kommer trenden til uttrykk i arkivarenes

bestrebelse på å ta vare på og videreformidle innholdet i arkivdokumenter på en uforstyrret måte, uten henblikk på de utfordringer som ligger bak bearbeidelsen av materialet. Siden denne bearbeidelsen medfører et supplement som ikke blir kommunisert ut til publikum, gis det inntrykk av at dokumentene har en unik integritet, som eksisterer uavhengig av menneskelig påvirkning. Når denne prosessen heller ikke er bevisst hos arkivarene, ender man opp med å se på sin rolle som en vokter og bevarer av dokumenter. Man gjør en jobb som hvem som helst annen kunne ha gjort på nøyaktig samme vis. Derfor kan Nesmith påstå at arkivarens rolle feilaktig oppfattes både som passiv og tilfeldig (Nesmith 2002, side 27).

Ifølge Cook og Schwartz finnes det i arkivarenes praksiser en rutinemessig gjennomføring av teori ("the ritualized implementation of theory") som underminerer den kritiske koblingen mellom teori og praksis (Cook and Schwartz 2002, side 173). Forfatterne er i den anledning opptatt av den profesjonelle identiteten som preger rollen som arkivar. Rutiner og repetisjoner er kjennetegnene på denne rollen, som utspiller seg i et normtomt rom, for så vidt som selvrefleksjonen over egne arbeidsoppgaver ikke forekommer, iallfall ikke på en systematisk måte. Ifølge Cook og Schwartz er denne nøytralitetstrenden dypt rotfestet i arkivarenes profesjonelle identitet.

Hvis vi her ser bort fra at arkivene tar seg av andre, mer komplekse oppgaver – som appraisal, rådgivning og saksbehandling, formidling osv. – og holder oss til ordningsarbeidet, er det lett å være enig i beskrivelsen disse tre kritikere presenterer. Det er en jobb, vil jeg påstå, som er fundamentalt prosedural og som ikke krever selvrefleksjon. Opplæringen orienterte ingenting om arkivarens samfunnsrolle eller "arkivets historie". Postmoderne kritikere sier imidlertid også noe om hva arkivvirksomhet *bør* være, hva arkivarene *bør* bestrebe seg på å gjøre mer av og hva de *bør* ta mål av seg å gjøre mindre av – og her er jeg mindre overbevist. Hadde jeg praktisk sett gjort en bedre jobb dersom jeg hadde lært å betrakte rutinene på distansert, kritisk måte? Det hadde trolig hjulpet meg med tanke på det forskerblikket jeg etterpå måtte betrakte arbeidet med, hvilket er underordnet, men hadde neppe hevet kvaliteten på selve ordningen. Dette fordi, noe som blir markert tydelig gjennom Fredrikssons skille mellom normativ og empirisk arkivvitenskap, det praktiske arbeidet med et arkiv skiller seg fra forskningen på arkivet. Normativ arkivvitenskap sikter seg mot å forbedre aktivitet på en arkivinstitusjon og retter seg først og fremst mot profesjonsutøvere, mens den empiriske varianten handler om å forstå arkivet, definere og problematisere nye

temaområder og nye problemer (Fredriksson 2003, side 196). Den ene retter seg mot profesjonen og den daglige drift av et arkiv, den andre utøves særlig av forskere. Sistnevnte påvirker derfor bare den daglige drift mer eller mindre indirekte, for eksempel ved å være med på å legge det faglige grunnlaget for arkivpolitiske beslutninger gjennom utredningsarbeid eller ved å undervise kommende arkivarer.

Fredrikssons syn er tuftet på et mer tradisjonelt kunnskapssyn enn et postmodernistisk, for så vidt som han holder fast ved at samfunnet på en meningsfull måte kan forstås som inndelt i ulike områder. Han skiller for eksempel mellom forskerteori og praktisk erfaring, basert på en oppfatning om at de hører hjemme og bør problematiseres i ulike sfærer. Dette skillet er brutt ned hos Nesmith, Cook og Schwartz, fordi de ikke betrakter teorien (dvs. postmodernismen) som uatskillelig fra det (postmoderne) samfunnet det er ment å kommentere. Denne sammenblandingen mellom ulike sfærer leder dem noen ganger inn i inkonsekvente tankerekker. Samtidig som Cook og Schwartz viser til at rutinene forbundet med daglig arkivdrift er uttrykk for en ureflektert nøytralitetstrend, innrømmer de i samme artikkel at arkivarenes primære oppgave handler om å betjene sitt publikum, ikke å drive med endeløse spekulasjoner om hvorfor de gjør det de gjør (Cook and Schwartz 2002, side 182). Denne forvirringen opphører med Fredrikssons distinksjon.

ARKIVNØKLER OG ARKIVET UTENFOR ARKIVET

En rekke institusjonelle mekanismer av fysisk og juridisk art slår inn når et arkiv blir avlevert til eksempelvis Statsarkivet. Fysisk sett skjer det en ordning, med påfølgende magasinerings. Juridisk sett blir arkivet omfattet av en rekke forskrifter og lover, for eksempel regler om personvern og retten til offentlig innsyn. Dette blir enda tydeligere i de tilfeller der eiendomsretten er overdratt fra arkivskaper til institusjonen og et nytt eiendomsforhold oppstår. Det finnes med andre ord et tydelig før og etter i denne prosessen, hvorigjennom et arkivmateriale gjennomgår en endring.

Terskelen som skiller før og etter innebærer også at arkivmaterialet trer inn i et nytt terminologisk landskap, siden det institusjonelle begrepsapparat som tas i bruk legger nye føringer eksempelvis på den analysen ordningen av et arkiv innebærer. Proveniens og proveniensprinsippet er typer av institusjonelle arkivbegreper. Et nytt vokabular oppstår. Man

snakker for eksempel ikke om materialer som ting og om ordningen som en systematisering, men om arkivstykker og katalogisering.

Begrepet arkivnøkkel står sentralt i det institusjonelle vokabularet. Arkivnøkkel er kort fortalt en fortegnelse over inndelingen og rekkefølgen av arkivmateriale. Det angir en plan for hvordan materialet skal rekkeordnes i det aktuelle arkiv. Det er derfor ikke uvanlig at arkivnøkkelen består av en rekke tallkoder. Arkivnøkler er noen ganger skapt av arkivskaper, det vil i dette tilfellet si utenfor Statsarkivets rammer. Som praktiske hjelpemidler er arkivnøkler en del av et såkalt bruksarkiv. For arkivskaper er arkivnøkler hensiktsmessige for å oppdatere og skape oversikt i bortsettingsarkivet, altså der arkivet oppbevares. I den institusjonelle kontekst, i det såkalte depotarkiv, er arkivnøkler viktige verktøy når man under ordningsprosessen står overfor et ikke-katalogisert materiale. Uansett om arkivnøkkelen er skapt av arkivskaperen eller i de tilfeller hvor institusjonen selv må stå for utformingen av arkivnøkkelen, er arkivnøkler nødvendige som utgangspunkt for både ordning og katalogisering.

Arkivnøkler både utfordrer og bekrefter ideen om arkivinstitusjonene som terskler. Hvis man leser begrepet i lys av den klassiske livsykluslæren, så fremkommer det en klar kontinuitet mellom arkivinstitusjon og arkivskaper. I det norske arkivverket er livssyklus å forstå som ”den utvikling et arkivdokument gjennomgår fra det oppstår og til det er lagret for fremtiden i et arkivdepot (eller eventuelt blir kassert)”⁵. I denne fortellingen om arkivet går det en rød tråd fra danning til deponering.

Fra utenlandsk, nærmere bestemt anglosaksisk hold, har det vært rettet kritikk mot livsykluslærens begrensninger, ikke minst fordi denne bygger på ideen om arkivet som et fysisk sted. Det hevdes at ideen om arkivmagasinet som arkivdokumentenes stoppested ikke fanger opp nye utfordringer knyttet til håndtering av elektroniske dokumenter. Kontinuummodellen ble derfor lansert blant annet for å kunne snakke om dokumenters pålitelighet isolert fra tanken om et arkivmagasin, som logiske ikke-fysiske enheter. Livssykluslærens styrke ligger i det å se kontinuiteten fra arkivdanning skjer til dokumentene er bevart for fremtidig bruk. Kontinuummodellens fortrinn er fokuset den retter mot det som

⁵ Se definisjon av ”livssyklus” på <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Offentleg-forvalting/Regelverk/Arkivterminologi-bokmaal>).

skjer innenfor institusjonens rammeverk, spesielt med tanke på nye teknologiske utfordringer tilknyttet håndtering av elektroniske dokumenter.

Det disse to måtene å ”tenke arkiv” på ikke får frem, eller iallfall ikke tydeliggjør, er hvordan et arkivmateriale kan segmenteres opp i et før-institusjonelt, institusjonelt og post-institusjonelt forløp. Fordelen med en slik segmentering er etter min mening at man kan analysere graden av institusjonell kontroll. Ordet kontroll kan fort gi konnotasjoner i retning av manipulering og skjuling. Jeg mener derimot kontroll i betydningen: hva som med rimelighet kan sies å være arkivinstitusjonens domene og innflytelsesområde. Jeg er i og med denne tredelte segmenteringen mer opptatt av hvordan den institusjonelle fasen står i kontrast til den fasen arkivmaterialet er i etter og spesielt forut for det institusjonelle forløpet. Segmenteringen markerer blant annet hva man med rimelighet kan gi institusjonen ansvar for. Fordi man må forholde seg til at materialet er skapt og formet utenfor institusjonene, kan man si at det materialet har hatt et liv før det blir en del av det institusjonelle forløpet.

Arkivet til Riddu Riðđu hadde en arkivnøkkel. At et lite privatarkiv allerede er utstyrt med en arkivnøkkel før det trår over den institusjonelle terskel, er uvanlig, men det kan ha flere naturlige forklaringer. Det kan forstås i en brukssammenheng, dvs. at det er et praktisk tiltak organisasjonen har gjennomført for å ha en oversikt over materialet sitt. Størrelsen på arkivet er likevel såpass beskjeden, at det ikke hadde vært umulig å ha oversikt over det bare ved hjelp av enkel merking på ringpermenes rygger. Det er derfor grunn til å tro at arkivnøkkelen finnes fordi organisasjonen har ansett sin aktivitet som viktig og dokumenteringsverdig. At det finnes en arkivnøkkel, viser at Riddu Riðđu har tenkt arkivmessig på et eller annet tidspunkt. Det gir arkivmaterialet en selvstendighet, uavhengig av Statsarkivet, som etter hvert mottok arkivet.

Et annet uttrykk for dokumenterende bevissthet i Riddu Riðđu-arkivet kommer frem i materialets materielle sammensetning. Arkivet er ikke bare et uvanlig privatarkiv på den måten at det er grundig kodet, det er også spesielt fordi arkivskaper har tatt vare på og samlet ulike typer produkter som har tilknytning til festivalen. Mens størstedelen av arkivet er papirbasert, er disse ymse produktene samlet i egne, litt større bokser, merket med årstall. Det dreier seg ikke om en helt konsekvent innsamling. Det er for eksempel ikke samlet samme type produkter i hver boks. Det dreier seg om fotografier, lydbånd, videobånd, plakater, t-

trøyer, festivalarmbånd m.m. Inntrykket er brokete, men likevel interessant. På grunn av bredden i den materielle sammensetningen kan man godt snakke om dette arkivet som et totalarkiv. Det må tilføyes at boksene ikke inneholder et systematisk utvalg av hver av disse dokumenttypene. I det materialet som er hentet inn til Statsarkivet, fant jeg bokser for årene 1995-1997, 1999, 2001-2002, 2004 og 2007. Innsamlingen må derfor kalles inkonsekvent på den måten at ikke hvert årstall har fått sin egen boks, samtidig som den er ufullstendig, siden hvert år som er dokumentert ikke er dokumentert med samme sett med produkter.⁶ Likevel er det viktigste for meg i denne sammenhengen hva denne innsamlingen forteller om arkivskaper: det er kanskje i det totalarkiviske lyset at den dokumentalistiske bevisstheten tydeligst kommer frem.

Jeg vet at minst én ansatt fra Statsarkivet i Tromsø har bidratt til skapelsen av Riddu Riddu-arkivets systematisering. Dette er ingen innvending fra min side, jeg er mer interessert i at dette faktumet ikke kommer frem for den som skal ordne materialet. For en fremtidig bruker av Riddu Riddu-arkivet ville en uformell bistand fra Statsarkivet ligget der, som et uuttalt, ikke-kommunisert premiss, blant annet fordi – som jeg har skrevet om i forrige delkapittel – arkivarer som har avansert til rådgivningsnivå, sjelden eller aldri direkte deltar i praktisk ordning. Ordning, som ofte også inkluderer katalogisering, er basert på informasjonen man får fra blant annet arkivnøkler og måten arkivet er utformet. Det betyr at ordning og rådgivning kan foregå uavhengig av hverandre, selv om begge aktiviteter har påvirket samme arkivmateriale.

Arkivnøkler er ikke naturlige, de er konstruerte. Men man må ta de for det de er, med den historien de bærer med seg. Denne forhistorien kommer tydeligere frem når man utskiller og fokuserer skarpere på arkivets før-institusjonelle forløp. Poenget mitt bekrefter helt generelt en postmoderne innsikt, spesielt promotert av Ketelaar, om at arkiver bærer med seg en taus dimensjon, som altfor ofte videreføres i arkivene på en uproblematisert måte. På engelsk snakker man om å ta ting ”at face value”, altså forstå ting slik de umiddelbart

⁶ Dokumentmessig er nødvendigvis ikke Statsarkivets Riddu Riddu-arkiv den eneste kilde til Riddu Riddu. I Norge skal for eksempel alt av trykksaker sendes til Nasjonalbiblioteket for permanent lagring (jf. *Pliktavleveringsloven*). Om dette har blitt gjort med produktene fra Riddu Riddu, er uvisst, men pliktavlevering viser at arkivet bare er én av flere steder hvor man finner dokumentmessige spor etter aktivitet. At arkiver er viktige men sjelden er komplette kilder, er også en kunnskap arkivarene burde besitte, og som de burde formidle til brukerne av arkivet.

fremstår. Slik dagens praktiske håndtering av innkomne arkiver foregår, vil ofte informasjon om det enkelte arkivs særegne før-institusjonelle forutsetninger forsvinne, iallfall med tid og stunder, etter hvert som personer som var direkte involvert i arkivskapingen og folk som jobber i depotinstitusjonene, slutter i jobben. Det finnes ingen systematisk måte tause bakgrunnskunnskap kan bli implementert på og gjennom det bli videreformidlet som en del av det ordnede og katalogiserte arkivmaterialet. Selv om man skulle anerkjenne at dette tause forholdet representerer en interessant del av arkivets historie, blir det likevel en utfordring for arkivinstitusjonene hvordan denne dimensjonen da eventuelt skal kunne kommuniseres. Jeg skal komme tilbake til og gå inn i en grundigere drøfting av dette siste poenget i neste kapittel.

Jeg vil avslutningsvis i dette delkapitlet si noen ord om hva jeg mener med et post-institusjonelt arkivforløp. Også her er det snakk om mangel på kontroll og en måte å få frem hvilke ting som skjer med arkivmateriale utenfor arkivinstitusjonen. Men i motsetning til den første overgangen, hvor det som livsykluslæren viser, dreier seg om en viss kontinuitet, er det i det post-institusjonelle forløpet snakk om en tydeligere institusjonell løsrivelse. Det post-institusjonelle forløpet er bruksfasen, hvor innholdet blir aktivisert på en helt annen måte enn innenfor det institusjonelle forløpet. I institusjonens arbeid er vekten lagt på oversikt og gjenfinnbarhet. En arkivnøkkel er et eksempel på dette. Arkivnøkler er ikke laget for å gi en detaljert oversikt over hva det aktuelle arkiv inneholder, men angir inndeling av arkivets enkelte deler og rekkefølgen på dokumenttypene. I bruksfasen er det derimot møtet med og fortolkningen av konkret innhold som gjelder. Dette er for så vidt ikke et originalt poeng, men er verdt å repetere, ikke minst fordi kritikere av det tradisjonelle arkivsynet er opptatt av at fokuset på rutiner og prosedyrer fører til et selvutslettende ideal, som om arkivmaterialet i den post-institusjonelle bruksfasen også skal bli møtt med den *samme* nøytralitet og ”samlebåndstanke”.

Det er kanskje arkivarenes oppgave å kjenne deler av materialet og å ha oversikt over hvordan visse typer informasjon kan gjenfinnes, men spørsmålet er om ikke postmodernistiske arkivteoretikere laster for mye over på arkivarenes skuldre. Det har da også blitt påpekt at historikere – en viktig brukergruppe i arkivinstitusjonene – utøver kildekritikk og at postmodernistenes tenkning ”fører i retning av at arkivarene skal foreta den kildekritikk som tradisjonelt har vært historiegranskerens oppgave” (Kolsrud 1997, side 61).

Journalister er en annen viktig brukergruppe som yrkesmessig er underlagt etiske retningslinjer om kildevern, troverdighet og krav til saklige, balanserte fremstillinger. Også privatpersoner som har begynt med slektgranskning blir oppfordret til selv å lete frem og tolke innhold, selv om de først bare mottar en innføring i hvordan arkivmaterialet er bygd opp og hvordan de skal finne frem i det. Det er kausal sammenheng mellom det institusjonelle og post-institusjonelle forløpet for så vidt som bruken, dvs. seleksjonene, fortolkningene og rekontekstualiseringene av materialet, foretas med utgangspunkt i institusjonelle forhold. Likevel skjer bruken i stor utstrekning på egne premisser.

I teorien kan det aller meste problematiseres. Teorier sier noe om hva man bør gjøre, mens praktiske realiteter ofte bare tillater utførelse av et avgrenset sett av arbeidsoppgaver. En tredelt segmentering kan tydeliggjøre hvorfor det er noe arkivet absolutt skal gjøre, for eksempel katalogisere, sikre, tilgjengeliggjøre, drive rådgiving etc., og noe det ideelt sett kan gjøre mer av (bli mer opptatt av sin egen rolle, drive arkivforskning og bedre formidling osv.).

ARKIVORDNING: PROBLEMET MED VIRKELIGHETEN

I ordningsprosessen står uttrykket opprinnelig orden sentralt. Uttrykket er knyttet an til proveniensprinsippet, som består av to deler. Mens den ytre proveniens sier noe om at enkeltarkiver ikke skal blandes sammen men holdes adskilt fra hverandre, er hovedpoenget ved den indre proveniensen at man også skal sørge for at dokumentene oppbevares i sin opprinnelige orden.

Å oppbevare arkiver i henhold til den opprinnelige orden handler om å gjenspeile arkivets livssyklus. Ordningen av arkivet skal ikke bare gjenspeile arkivet slik det så ut hos arkivskaperen, meningen er også å bevare, så langt det lar seg gjøre, spor etter arkivskapers aktivitet. Dette forholdet skal anpasses proveniensprinsippets overordnede mål, som er å dokumentere sammenhengen i arkivet. Indre og ytre proveniens skal sammen sørge for å gi en oversikt over arkivet, sikre måter å finne frem i materialet på og sørge for at det er mest mulig autentisk bevart.

Dette er utfordrende, siden arkivordning representerer et møte mellom en begrepsbruk og en fysisk verden. Begreper og realiteter vil i noen tilfeller støte mot hverandre. De er ikke

alltid like forenlige. Ordningsprosessen strømlinjeformer materialet, både gjennom den fysiske ordningen og ved katalogisering, og denne prosessen innebærer at arkivets ofte kaotiske karakter og tilblivelsesprosess usynliggjøres.

Brien Brothman mener at det er like meningsløst å snakke om opprinnelig orden som det er å snakke om at historieskriving fanger inn og gjenskaper fortidige hendelser. I beste fall representerer forsøket på å bevare opprinnelig orden en begrenset nåtidig innfangning av fortiden (Brothman 1991, side 83). Nesmith er inne på et lignende poeng når han snakker om at et arkiv er en konstruksjon, som i de fleste tilfeller vil være noe som flere personer har vært involvert i skapingen av (Nesmith 2006, side 265). Siden man ikke vet om et arkivmateriale har blitt endret eller hvor mange ganger det har blitt endret, enten med overlegg eller ved tilfeldigheter, spør derfor Nesmith om man virkelig kan snakke om opprinnelig orden i betydningen ”*the original order*”. I stedet ønsker han å tone ned inntrykket av objektivitet som han mener uttrykket opprinnelig orden bygger opp under ved å foreslå det erstattet med uttrykket ”mottatt orden” (received order of the records). For det første ville dette nye uttrykket, ifølge Nesmith, gi et mer troverdig bilde av arkivet. Opprinnelig orden skaper et inntrykk av at arkivet er en statisk størrelse, mens mottatt orden er innrømmelse av at man med sikkerhet bare kan beskrive et øyeblikksbilde av arkivmaterialet og ikke presentere alle deler av dets livssyklus. For det andre er mange arkiver dessuten så rotete at institusjonsarkivarene må gjennomføre en gjennomgripende reorganisering av materialet. I slike tilfeller gir det uansett lite mening å snakke om opprinnelig orden (Ibid., side 264).

Dette siste poenget er lett å overføre til omtalen av mange innkomne privatarkiver. La meg illustrere med å vise deler av et uordnet privatarkiv, nærmere bestemt et personarkiv, som ligger forvart på Statsarkivet i Tromsø. På fotografiet (figur 1) ser vi arkivets samling av korrespondanse oppbevart i en koffert.

Figur 1 Deler av et privatarkiv samlet i en koffert

Dette privatarkivet har tilhørt en person i et kreativt yrke, men det har neppe vært laget med tanke på at det er arkivverdig. Hele arkivet, som blant annet inneholder lysbilder, bøker, tegninger og brev, fremstår tilfeldig, sammenrasket og er heller ikke utstyrt med en arkivnøkkel. Å følge prinsippet om opprinnelig orden er ikke alltid like meningsfullt når vi står overfor et uordnet materiale uten arkivnøkkel. I slike tilfeller ville det gitt mer mening å snakke om en mottatt orden, siden det trolig er vanskelig å etablere noen opprinnelig orden.

Hvorvidt det har blitt utøvd en arkivmessig bevissthet eller ikke i den før-institusjonelle fasen, kan ha betydelige konsekvenser for et arkivs videre skjebne. Et uordnet arkiv vil som regel ikke være tilgjengelig for utlån. Det er liten tvil om at det er lettere å sette i gang og fullføre ordningen av et arkiv av typen som er kommet fra organisasjonen til Riddu Riddu, hvor det både har skjedd en forutgående grovordning og i tillegg er utarbeidet en arkivnøkkel, enn for eksempel ordningen av et materiale à la den rotete koffert, som er et materiale som ville krevd mer tid og ressurser.

En arkivordning påfører på godt og vondt et materiale en type ensretting. Jeg tror Terry Cook har rett når han skriver at arkivarenes arbeid maskerer mye av uryddigheten som har rådet i arkivets tidlige fase. Resultatet blir, som han sier, at den operasjonelle virkeligheten dekkes bak et velorganisert, rasjonelt og monolittisk ytre (jf. Cook 2011, side 627). Hvorvidt man velger å kalle dette for en maskering, eller velger det mer nøytrale ordet

uniformering, som jeg foretrekker å gjøre, er avhengig av om man betrakter dette resultatet som et direkte problem eller mer som et biprodukt av nødvendige tiltak. Uansett hva man kaller prosessen, er det vanskelig å komme bort fra den kjensgjerning at alle arkiv som har trådt over den institusjonelle terskel og blitt gjenstand for en ordningsprosess, samtidig har blitt homogeniserte. Det visuelle resultatet er gjenkjennelig for alle som har besøkt et profesjonelt arkivmagasin eller har sett bilder fra slike, her eksemplifisert med et bilde av Riddu Ridðu-arkivet etter gjennomført ordning (figur 2).

Figur 2 Bildet viser en ferdig ordnet del av Riddu Ridðu-arkivet

Den rotete kofferten med brev ville også til slutt endt opp i lignende esker. Det er derfor verdt å reflektere over at etter en ordningsprosess har mye av arkivets brukshistorie blitt ofret på brukervennlighetens alter, ikke minst på grunn av det ensformige utseende som ordningen påfører arkivet.

”Here you cannot keep your hands clean,” har Verne Harris skrevet om arkivet. Han har karakterisert arkivet som en slagmark hvor maktspill og mening barker sammen (se sitat i Cook and Schwartz 2002, side 183). Gitt Harris’ faglige bakgrunn – han er ekspert på det omstridte arkivet etter apartheidregimet i Sør-Afrika – er hans valg av kraftige metaforer ikke overraskende. For den jevne arkivar er derimot en mer følbart form for tilsmussing et mye større problem. Carolyn Steedman har skrevet om historikerens erfaringer med arkivarbeid. I sin kritikk av Derridas diskusjon om arkivet i lys av freudianske termer, som han fremsetter i den innflytelsesrike boka *Archive Fever*, lanserer Steedman tanken om at arkivet også må forstås epidemiologisk, ikke bare ved hjelp av en dekonstruktiverende metaforikk. Steedman ønsker å ta for seg arkivet som et konkret sted hvor historisk forståelse vokser frem i møtet med materielle objekter (jf. Manoff 2004, side 18f) som i visse tilfeller innebærer en faktisk helserisiko.

I en ordning fjernes blant annet stifter, binders og plast for å hindre nedbryting og for å sikre lengst mulig levetid på (papir)dokumenter. En annen utfordring er at materiale, og spesielt eldre materiale, i noen tilfeller utsetter arkivarene for eksponering av muggsopp og støv. Harris og Steedman minner oss på at det finnes flere måter å se på arkivarbeidet. Man løper både en intellektuell og en sanselig risiko når man fordyper seg i et arkivmateriale.

SØKNADENE OM KNOTEPUNKTSTATUS – KRAKE SØKER MAKE?

Jeg skal her spekulere litt. Dersom jeg hadde tatt noen høflige telefoner og forhørt meg med bestemte personer, hadde trolig spekulasjonen vært overflødig. Men jeg velger her bevisst å spekulere for å få frem et poeng som omhandler kontekst, nærmere bestemt om den *konteksten* som kan oppstå som følge av den fysiske *relasjonen* mellom to ulike dokumenter i ett og samme arkiv. Jeg setter meg i posisjon hvor jeg bare har selve dokumentene å forholde meg til. Dokumentene jeg skal sammenligne, er henholdsvis Riddu Riddus søknader om å bli knutepunktfestival (fra årene 2007 og 2008) og to vedlagte sider (fra år 2005) som stammer fra Førde internasjonale folkemusikkfestival (på folkemunne bedre kjent som Førdefestivalen).

Riddu Riddus søknader om å bli oppgradert til knutepunktstatus, er trolig de mest spennende delene av organisasjonens arkiv. Det to tykke søknadene er åpenbart viktige

dokumenter. De er rene og pene, i motsetning til mye annet av arkivmaterialet, og fremstår gjennomarbeidede, både tekstlig og illustrativt. Det gjennomarbeidede uttrykket er forståelig gitt statusen som er knyttet til det å oppnå en posisjon som knutepunktfestival. I norsk festivalsammenheng betyr det å oppnå status som knutepunktfestival å bli innlemmet i en engere krets av festivaler. Per 2015 var det for eksempel bare totalt 15 knutepunktfestivaler, mens det ble avholdt mer enn trehundre festivaler totalt i Norge. Et årlig tilskudd på ca. halvannen million kroner er en konkret begunstigelse ved oppnådd status som knutepunktfestival. Med andre ord følger det både økonomiske og omdømmemessige fordeler ved å bli en slik festival.

Riddu Ridðus offisielle søsterfestival var Storåsfestivalen (arrangert i årene 2004-2012). Spørsmålet mitt er likevel om ikke Riddu Ridðu egentlig hadde et dypere slektskap, dvs. mer til felles med en annen festival, nemlig Førdefestivalen. Selv om Storåsfestivalen i sin tid satset på mange utenommusikalske arrangementer, litt i samme ånd som alternativmiljøet på Svartlamoen i Trondheim, var det først og fremst en musikkfestival hvor det som ble presentert publikum var vanlig, populær musikk. Storåsfestivalen ble for eksempel kåret til årets rockefestival i 2007, en tittel verken Førdefestivalen eller Riddu Ridðu noen gang vil kunne oppnå, ganske enkelt fordi profilen til disse to festivalene er helt forskjellig.

I Riddu Ridðus arkiv fantes det i tilknytning til knutepunktsøknadene to sider fra Førdefestivalen, nærmere bestemt vedtektene til sistnevnte festival. Plasseringen virker ikke tilfeldig, siden arkene med vedtekter er hullet og lagt i samme ringperm hvor selve søknadene også befant seg i. Siden plassering ikke virker tilfeldig, men samtidig ikke har noe direkte med selve søknadene å gjøre, er det ikke utenkelig at dette gjenspeiler en bruksaktivitet fra arkivskapers side, og at dette er grunnen til at arkene ligger i det overleverte arkivet.

Det ville ikke vært overaskende om Riddu Ridðu hadde et ekstra godt øye til Førdefestivalen. De to festivalene ligner en del på hverandre, selv om de geografisk arrangeres langt fra hverandre og opererer innen ulike musikkgenre. De er begge motstrømsfestivaler på den måten at de har som mål å hegne om marginale kulturelle uttrykk. Riddu Ridðu tar for seg urfolkemusikk, Førdefestivalen folkemusikk. De satser begge på å invitere utenlandske utøvere innenfor sine respektive satsingsområder. Dessuten satser de

begge på utenommusikalske aktiviteter, med seminarer, verksteder, paneldebatter og lignende. Folk som er engasjerte i urfolksspørsmål eller i folkemusikk-kulturen er ofte samfunnsengasjerte organisasjonsmennesker.

Dersom Riddu Riððu har brukt vedtektene fra Førdefestivalen som et av grunnlagene for sine knutepunktsøknader, er det helt naturlig. Det er rett og slett den festivalen i Norge som ligner mest på Riddu Riððu. Dessuten – og kanskje viktigst – hadde Førdefestivalen på det tidspunktet Riddu Riððu søkte, allerede oppnådd status som knutepunktfestival, i år 2005. Det var derfor gode grunner å se hen til Førdefestivalen og hvordan den hadde tenkt om sin virksomhet. Interessant nok stammer vedtektene fra samme år som Førdefestivalen oppnådde knutepunktstatus. Selv om vedtektene bare utgjør to sider, omhandler de en rekke forhold, blant annet om ”mål”, ”kapital”, styremessige forhold og ”kunstnarleg leiar”. Kanskje har disse vedtektene fortalt Riddu Riððu hvordan en knutepunktfestival skal se ut og hvordan den skal drives? Kan den ha fungert som en nyttig mal for Riddu Riððu?

Det er her viktig å poengtere at linken mellom de festivalene ikke er offisielt kommunisert. De to festivalene er ikke offisielle samarbeidspartnere. Hvis man setter seg i posisjonen til en fremtidig undersøker av Riddu Riððu-arkivet, i en tid hvor det ikke lenger vil finnes personer fra de respektive festivalene å rådføre seg med, fremstår derfor de to vedlagte sidene med ett som veldig opplysende. Hvis min tolkning er riktig, og jeg understreker at det er en tolkning, kan vi av dem lære at det finnes to festivaler som ligner hverandre, selv om de begge er smale og unike på hvert sitt vis. Det blir pga. konteksten mellom vedtektene og selve arkivet skapt en sammenheng mellom dem som det ellers ikke er lett å oppdage. Dessuten gir dokumentvedleggene en anledning til å reflektere over hvor tilfeldig en arkivdanningsprosess kan være. Dersom de to sidene, etter at Riddu Riððu ikke lenger hadde bruk for dem, i den før-institusjonelle fasen hadde blitt kastet og ikke lagt ved søknadene, hadde linken mellom Førdefestivalen og Riddu Riððus søknadsprosess opphørt å eksistere.

I ordningen av Riddu Riððu-arkivet, som ble gjort av meg i samråd med en arkivar, ble de to sidene med vedtekter fra Førdefestivalen lagt i et eget omslagsark, titulert ”Vedlegg: Vedtekter Førde internasjonale folkemusikkfestival” og plassert i boks nr. 62, som også inneholder begge knutepunktsøknadene til Riddu Riððu. Det er med andre ord i ordningen at disse to sidene har blitt kalt et vedlegg. I det innkomne arkivet er de to sidene bare lagt der,

uten forklaring. Ordningen legger med andre ord føringer for katalogiseringen, som forsterker konteksten mellom vedtektene og knutepunktsøknadene, ved nettopp å kalle de to sidene et vedlegg. Det er mulig å betrakte arkivarene som medvirkende i arrangementen av arkivenes kontekstuelle utforming:

There are many acts of records creation that are not solely literal acts of inscription by an initial inscriber...Some of what makes a record meaningful is inscribed in it by those who physical borders in its context of interpretation. Archivists who do much to shape this context, therefore share in authoring the record” (Nesmith 2002, side 32).

Arkiver kan tolkes ulikt, avhengig av hva de inneholder. Å tolke sammenhengen mellom dokumentvedlegget og knutepunktsøknadene kunne ikke blitt gjort dersom denne relasjonen ikke var muliggjort av de fysiske dokumentenes faktiske plassering.

Sammen skaper arkene med vedtekter og søknadene et tolkningsrom som normalt ikke ville vært der. En annen problemstilling er derfor om vedtektene fra Førdefestivalen strengt tatt hører hjemme i Riddu Riddu-arkivet. Kanskje burde de to sidene vært fjernet etter avlevering til Statsarkivet? Førdefestivalen har jo sitt eget arkiv hvor vedtektene uansett finnes. At det ble laget et vedlegg viser i alle fall at begrepene proveniens og opprinnelig orden er tveeggede sverd. På den ene siden sikrer de at Statsarkivets ordning gjenspeiler arkivskaperens aktivitet. På den andre siden kan en slik påpasselighet ende opp med å arrangere og forsterke en ikke-intendert kontekstualisering. Praktiseringen av proveniensprinsippet er, som tidligere beskrevet, måten arkiver holdes adskilt fra hverandre. I mitt tilfelle førte imidlertid opprettholdelse av opprinnelig orden også til sammenblanding av materiale som ikke naturlig hørte sammen, skjønt sammenblandingen skjedde på et begrenset detaljnivå i arkivmaterialet.

IV. OM Å DOKUMENTERE ARBEIDSPROSESSEN

Arkivet er utrustet slik at dets virksomhet sjelden har en direkte appell til publikum. Når arkivet tar plass i offentlige diskusjoner, er det ofte på grunn av innholdet i det materialet det forvalter, enten det er snakk om historikere som har funnet interessante kilder eller det er kjendiser som får hjelp til å lete frem dramatiske og ukjente slektshistorier. Forståelig nok er derfor arkiver først og fremst opptatt av å formidle *innhold* fra dokumenter når det skal legitimere sin egen virksomhet overfor omverdenen. Arkivets virksomhet er legitimert i oppfølgingen av spesifikke forvaltningsoppgaver og disse omfatter ikke primært formidling av *arkivfagets* særpreg.

I andre sektorer som de siste årene har blitt sammenlignet med arkivet⁷, ser vi at det pågår en kontinuerlig selvrefleksjon omkring måten man utøver sitt fag på. I motsetning til bibliotekene og museene, har ikke publikumsservice og formidling en fremtredende plass i arkivfaget. Arkivene har ikke tradisjon for å bedrive en utadrettet virksomhet. I biblioteksektoren har man sett hvordan man for eksempel diskuterer døgnåpne biblioteker. Det nye ungdomsrettede biblioteket på Tøyen i Oslo er et annet eksempel på en bibliotekssatsning som tar hensyn til brukernes behov. Utstillingsserien Munch+, en rekke utstillinger hvor Munchs kunst sammenstilles med andre kunstnerskap, har bragt i utgangspunktet smale kunstfaglige diskusjoner om utstillingsteknikker inn i de allmenne kulturnyhetene.

En årsak til at arkivet ikke kan jobbe like utadrettet mot publikum som man kan i biblioteker og museer, kan forklares med at det har en ”begrenset selvstendighet i seleksjonsprosessene sammenlignet med de andre institusjonene” (Lange og Spring 2013, side 10). Arkivets selvstendighet ligger blant annet i gjenfinning og vurderingen av hva som er arkivverdig, mens selve ordningsprosessen og oppbevaringen er temmelig lik fra gang til gang. Man opplever derfor at de automatiserte eller rutinepregede arbeidsoppgavene til arkivarene sjelden problematiseres og at de heller ikke diskuteres som ledd i formidlingen av dokumenters innhold.

⁷ I Norge eksisterte det i årene 2003-2010 et rådgivende organ kalt ABM-utvikling – Statens samordnings- og utviklingsorgan for arkiv, bibliotek og museum.

Den postmoderne arkivteoriens målsetning om arkivets opp-åpning og subjektivering er utfordrende å forene med arkivets manglende selvstendighet. Jeg skal bruke dette kapitlet på å diskutere en mulig måte arkivfaglig opp-åpning og selvrefleksjon kan tenkes kombinert med arkivets spesifikke forvaltningsoppgaver, og det skal jeg gjøre med utgangspunkt i en idé lansert av Tom Nesmith.

NESMITHS IDÉ

Som Heather MacNeil har påpekt har en vanlig innvending mot postmoderne tenkning vært at den har endt opp som en egen form for isme, selv om den i utgangspunktet mente å ta et oppgjør med tenkemåter som søkte å forstå verden ved hjelp av ismer. Den har blitt en teori blant andre teorier, som tar opp og behandler et identifiserbart sett av problemstillinger og temaområder. Derfor ser reduksjonisme også ut til å gå igjen i postmoderne teorier:

”[P]ostmodern theory, which is premised on a rejection of grand narratives, has become, to some extent, its own grand narrative – given that there is a definite postmodern line to most contemporary philosophical and cultural debates” (MacNeil 2001, side 45).

Jeg har tidligere i denne oppgaven tatt opp den kritiske distanse som kjennetegner mye av postmoderne tenkning og hvordan denne kritikken ofte utelukker praktiske alternativer. Sagt på en annen måte har postmoderne tenkning først og fremst fungert som et kritisk redskap for å *problematisere* det fundament som moderne teorier om sannhet hviler på, ikke som et middel for å lansere oppbyggelige *alternativer*. Sagt på en tredje måte: I mange postmoderne, teoretiske kritikker blir bestemte oppfatninger angrepet eller dratt i tvil på en måte som etterlater påstander åpne fordi de ikke besvarer de spørsmål de mener å ha tilbakevist.

Det er derfor med interesse jeg merker meg at Tom Nesmith, som har skrevet om arkivmetodologi formulert på postmodernistiske premisser, har lansert en idé som ser ut til å kombinere arkivpraktiske realiteter og postmoderne idealer på en måte som ved første øyekast ikke synes forenlige. Nesmith idé går ut på at alle arkiv burde utstyres med det han velger å kalle ”essays”. Slike essays skal være et tillegg til arkivets deskriptive system. Katalogisering, arkivnøkler og arkivhistorikk er alle deler av det deskriptive systemet til et arkiv. Nesmiths

essay-idé representerer noe nytt i denne sammenheng, ved at essayene er ment å åpent legge frem informasjon og vurderinger som normalt ikke er en del av det deskriptive systemet.

Tema som Nesmith ser for seg behandlet i essayene er informasjon av *kontekstuell* art, både om det som finnes og det som ikke finnes i arkivet. Ideen omfatter i realiteten flere essays per arkiv. Et eksempel Nesmith nevner er at man kan ha ett essay som omhandler arkivets brukshistorie. Her kan man få frem de skiftende sosiale og institusjonelle kontekster som arkivet har vært en del av gjennom årenes løp. På den måten tydeliggjør man svakheter og sterke sider ved arbeidet som har vært gjort med arkivmaterialet. Ett annet essay, foreslår Nesmith, kunne tatt for seg bevaringsvurderinger (appraisal) gjort i tilknytning til arkivmaterialet. Essayene vil da fungere som et utfyllende tillegg til de mer tørre og formelle delene, dvs. det deskriptive systemet: "Taken as a whole, they could offer as full a *conception* of the history or contextualities of the records as can be provided" (Nesmith 2006, side 272).

Ideen knytter seg i første rekke til forståelse av kontekstuell informasjon. Som Cook har gjort oppmerksom på, er arkivarenes kompetanse først og fremst knyttet til det å forstå arkivmaterialers kontekstuelle forhold. En historiker skaper historie ved å fortolke dokumenters innhold. En arkivar derimot, er ekspert på arkivers kontekst slik den har utviklet seg over tid, primært med fokus på arkivskapere, lagringsmedia og dokumentasjonsprosesser. Derfor er arkivarene med på å skape kunnskap gjennom historisk forståelse - ikke på bakgrunn av dokumenters *innhold*, men om dokumenters *kontekstualitet* (Cook 2001, side 619). Essayenes siktemål er ikke å referere til innholdet i enkeltdokumenter. Man kan for eksempel bruke et essay til å påpeke at det mangler materiale fra et gitt temaområde, serie e.l., men ikke anbefale spesifikt hva slags materiale på dokumentnivå som burde tas inn i arkivet for å kompensere for denne mangel.

DET KOMPLEMENTÆRE ARKIV

Jeg påsto i innledningen av dette kapitlet at Nesmith gjennom essay-ideen klarer å kombinere arkivpraktiske realiteter og postmoderne idealer. Jeg skal forklare hva jeg mener med dette, og begynner med det andre punktet, dvs. det spesifikt postmoderne tilsnittet ved Nesmiths forslag. Det viktigste i denne sammenheng er at de fire punktene om henholdsvis *arkivets*

tause dimensjon, objektivitet og dokumenters pålitelighet, arkivet og samfunn og arkivaren som samfunnsaktør på ulike måter er aktivert gjennom ideen.

Ketelaar har et sted skrevet om hvordan sosiale, kulturelle, politiske, økonomiske og religiøse kontekster burde gjøres mer transparente for å få frem skjulte narrativer i arkivene. Han sammenligner i den forbindelse med hvordan man i museene gjenskaper og gjør synlig den konteksten som ulike artefakter opprinnelig inngikk i (Ketelaar 2001, side 136f). Synliggjøringen av slike tause dimensjoner kunne kanskje ikke blitt fullt ut løst ved hjelp av essayene, men ideen representerer i alle fall én mulig måte å nærme seg problematikken på.

I utgangspunktet ville realiseringen av ideen om en rekke essays integrert i et arkivmateriale tilført arkivet et subjektivistisk element. Indirekte åpner derfor Nesmiths idé opp for en diskusjon om arkivers mulighet til å gi objektive fremstillinger av virkeligheten. Allerede valget av navnet essays antyder at det er noe mer enn deskriptivitet inne i bildet og at essayene ikke bare skal omtale, men også vurdere, kommentere og peke ut forhold og problemstillinger knyttet til materialet. Hvis det i tillegg er snakk om at flere arkivarer kan være involvert i prosessen med å skrive om de kontekstuelle forhold som omgir materialet, er det også indirekte kommunisert at dette arkivmateriale bare er én av flere mulige måter å dokumentere på.

Arkivet er en del av samfunnet. Vårt samfunn har blant annet blitt beskrevet som et informasjonssamfunn. Dette utfordrer måten man dokumenterer på. Gitt at den totale informasjonsmengden er uoverskuelig, vil arkivene bare kunne dokumentere brøkdeler av informasjonen. Berndt Fredriksson påpeker at avstanden mellom den totale informasjonsmengden og arkivenes begrensede evne til å fange inn denne informasjonen, er et paradoks. Det gjør moderne arkiver utvannede og i behov av ytterligere dokumentasjon (Fredriksson 2003, side 182). Riktignok vil ikke kommenterende essays kunne tilføre arkivene et substansielt innhold, men de vil kunne fungere rettleidende ved å anbefale hva slags type informasjon som med fordel kan tilføyes det øvrige materialet.

Brien Brothman har, med henvisning til Nesmiths idé, sagt at arkivarene bør reflektere over sin egen praksis, fordi praksisen, og dermed de grep som er gjort for å forme et bestemt materiale, er en integrert del av arkivet (Brothman 1991, side 91). Sagt på en annen måte: Dersom arkivsamlingene er med på å forme hvordan vi forstår fortiden, og hvis måten

arkivsamlingene har kommet i stand på ikke er nøytrale, betyr det at arkivarenes arbeid også preger hvordan historien forstås. Det er derfor viktig at arkivarene blir betraktet som aktører i formingen av historiske innsikter på en måte som ikke stopper ved arkivets dørstokk.

Selvrefleksjon om egen praksis og en opp-åpning mot det samfunnet arkivet tar del i, representerer det spesifikt postmodernistiske trekket ved Nesmiths idé. Noe av styrken til ideen er, slik jeg tolker den, at den *også* er tilpasset arkivpraktiske realiteter. Ikke minst handler dette om at Nesmith ser ut til å ha tatt hensyn til at diskusjoner om nye arkivfaglige praksiser må starte på et institusjonelt nivå, i arkivet selv, hvis de skal fungere. Ideen er forankret i noe konkret, nemlig en institusjonell setting og med utgangspunkt i etablerte praksiser. Essayene er ment å eksistere i samheng med arkivets deskriptive system: essayene fungerer som en overordnet innkapsling (general overlay), som brukeren av arkivet kan velge å lese eller velge å se bort fra. Å lese alle eller noen av essayene er en mulighet som blir gitt – enten man oppsøker arkivmaterialet digitalt eller analogt – og er med andre ord valgfritt (Nesmith 2006, side 271). Dette vil gjøre hver lesning av arkivet unik, ulik fra bruker til bruker. Det vil bli mulig å gjennomføre en selvstendig fortolkning av arkivmaterialet eller man kan velge å bli rettleidet i sin lesning av dokumentene. En slik oppbygging vil med andre ord gjøre det mulig å utforske materialet fra flere sider, avhengig av hva brukeren av arkivet er ute etter.

Det arkivet Nesmith tegner et omriss av gjennom denne ideen, er et jeg velger å kalle et komplementært arkiv. Dette fordi essaysene og det deskriptive systemet utfyller og styrker hverandre. På den ene siden vil den kommenterende innkapslingen peke på svakheter ved arkivmaterialet slik at dette kan utbedres, kompletteres etc. På den andre siden vil den faktiske dokumentasjonsprosessen som arkivene bedriver, tvinge essayene inn på et institusjonelt spor. Slik jeg tolker ideen, oppstår det da tre nivåer i alle arkiv. Først *enkeldokumentene* i arkivmaterialet, dernest *det deskriptive systemet* og til sist *innkapslingen*. Komplementariteten oppnås ved at nytte og refleksjon er deler av samme materiale, samtidig som de enkelte delene får lov til å fremtre selvstendig og uforstyrret med sine særpreg og funksjoner.

UTFORDRINGER KNYTTET TIL NESMITHS IDÉ

Selv om den ovenfor beskrevne idé både er konkret og potensielt berikende, inneholder den samtidig fallgruver. Jeg vil her luften noen praktiske, formelle, etiske og vitenskapsteoretiske motforestillinger.

I journalistkretser har det lenge versert et omkved om at mediehusene ”må gjøre mer, med mindre” i takt med innføringen av nye teknologiske løsninger og strammere økonomiske tider. Noe av det samme kan lett oppstå ved gjennomføringen av det komplementære arkiv, hvis man antar at gjennomføringen må skje innenfor eksisterende ressursmessige rammer. Praktisk sett er det derfor lett å innvende at både tidsmessige og økonomiske hensyn ville umuliggjort innføringen av de ekstra oppgaver som det komplementære arkiv ville påkrevd.

Formelt sett kunne man i norsk sammenheng påpekt at arkiv i dag allerede utstyres med en arkivhistorikk. Her kan det komme frem en del kontekstuell informasjon om for eksempel organisasjonsmessige forhold, årstall i arkivmaterialets livssyklus og om hvilke arkivarer som har vært med i arbeidet med materialet. Her kan man innvende at arkivhistorikk er mer å regne som et nokså begrenset informasjonsmessig supplement og ikke en omfattende kommentar som også bringer problematiske sider ved materialet opp til overflaten.

Hvordan dokumenterer man sine egne fordommer? Hvordan ser man sine egne feil og mangler? Spørsmålene er etter min mening aktuelle siden den kommenterende innkapslingen direkte eller indirekte blottstiller sin egen utilstrekkelighet. En innvending er om det er mulig å gi en saklig beskrivelse av sin egen feilbarlighet. En annen innvending kunne vært om det burde være slik at arkivarene skal bedømme sitt eget arbeid. Er ikke slik tilleggsinformasjon, som en del av arkivmaterialet, både forstyrrende og malplassert? Er ikke spørsmål om kildekritikk og profesjonelle feilgrep hos arkivarene først og fremst en oppgave for historikere, vitenskapssoiologer o.l.?

Et vitenskapsteoretisk problem er hvordan man stiller seg utenfor sin egen posisjon for så å dokumentere det man driver med. En kritikk postmodernistene rettet mot det tradisjonelle arkivsynet som vi finner hos Jenkinson og Schellenberg, er at det ikke er mulig å forholde seg nøytral til arkivsamlinger, blant annet fordi arkivarene er plassert i et fortolkende forhold til en allerede fortolket versjon av virkeligheten. Men ideen om en innkapsling à la Nesmiths

idé, kunne i seg selv antyde en variant av oppfatningen om at det skulle være mulig å stille seg utenfor arkivmaterialet for så å kommentere det.

Mot disse innvendingene vil jeg legge til to argumentasjonsrekker. Den første går på at det i all kunnskapsproduksjon er et godt prinsipp at man situerer sin egen situasjon, at man er ærlig med hva man ønsker å oppnå med det man gjør. Det er ikke mulig å se seg selv helt og holdent utenfra, men det er fullt mulig å redegjøre for hva man finner interessant og presisere hva som er hensikten med det man gjør. Sett i et slikt lys vil innkapslingen være arkivets måte å si: *dette er det vi har gjort og dette er slik vi vurderer det vi har gjort*. Slike presiseringer hindrer ikke nødvendigvis andre som ser på arkivet fra å forme sin egen mening.

Den andre argumentasjonsrekken tar utgangspunkt i at dyktige arkivarer må være pragmatisk innstilte. Som jeg tidligere har vært inne på, utfører de oppgaver innenfor et institusjonelt forløp med alt det innebærer av pålagte oppgaver og et begrenset handlingsrom. Mye av det en arkivar gjør, skjer på rutine og ofte ureflektert. Likevel vil det helt sikkert under arbeidets gang titt og ofte oppstå tanker og refleksjoner både om kvaliteten ved det man driver med, om institusjonelle forbedringspotensial og om kontroversielle spørsmål. Essay-ideen vil være én måte å komme den type engasjement i møte, og den vil under ideelle omstendigheter kunne gi svar på arkivfaglige utfordringer som dukker opp og generere nye måter å gjøre ting på.

Her kunne man vist til knutepunktsøknadene som jeg har omtalt i kapittel 3. Man kunne sett for seg at et av essayene integrert i Riddu Riđđu-arkivet kunne tatt for seg den konteksten som oppsto mellom vedtektene og knutepunktsøknadene. Et essay kunne begrunnet de valgene som var gjort, for eksempel det faktum at man har valgt å beholde vedtektene og katalogisere dem som et vedlegg. Samtidig kunne man pekt på problemer forbundet med dette valget. Det ville betydd en selvrefleksjon som overfor seg selv og andre gjorde tydelig de valg man har foretatt og ville dermed tilført materialet et rikere kildegrunnlag. Fordelen med denne løsningen er at en slik selvrefleksjon ikke faglig sett behøver å komme i konflikt med de mer automatiserte delene av arbeidet med arkivet, dvs. de delene som er omfattet av det deskriptive systemet.

DET KURATERTE ARKIV

Med henblikk på privatarkiver er det mange grunner til at tilleggsinformasjon om disse kunne vært hensiktsmessig. Privatarkiver ser forskjellige ut og har hatt ulike bruksfunksjoner.

Opplysninger om opprinnelig utseende og ordningsgrad kan gi verdifull informasjon både om arkivets opprinnelse og brukskontekst og arkivskapers aktiviteter. Det dreier seg om å få frem særtrekkene til privatarkivene. Privatarkivenes kvalitet varierer og det er viktig å få frem hvilke mangler og arkivfaglige valg som ligger bak arbeidet med arkivet. Det er viktig å få dokumentert hva som er gjort med privatarkivene for å styrke kunnskapen om privatarkiver i Norge.

Ifølge Ketelaar gjør livsyklusstankegangen at arkivarer nærmest automatisk plasseres i slutten av dokumenters livsløp, "literally at the dead end, in the archival graveyard where the life of the record ended" (Ketelaar 2011, side 94). Å tilføye essay fortløpende som en del av innkapslingen til det ferdig ordnete arkivet kunne vært en måte å levendegjøre materialet på. Slik sett kunne man snakket om både en fysisk og mental bevaring av arkivet. I arkivfaget snakker man om arkivpleie, som er den pågående bevaringen av arkivet. Arkivpleie representerer det fysiske vedlikeholdet av arkivmaterialet, dvs. reparasjon av skadede eller ødelagte arkivdokumenter, forebyggende tiltak o.l.. Essayene kunne fungert som et supplement til arkivpleien, som et utfyllende teoretiserende vedlikehold av materialet.

I kunstmuseene snakker man om å kuratere samlinger. Kanskje man kunne tenkt på det teoretiske vedlikeholdet på en beslektet måte, som en kuratering av dokumentsamlingen? Med kuratering av arkivet mener jeg da at essayene kan brukes som en metode for å aktualisere og reaktualisere arkivet. Riddu Riddu-arkivets arkivbokser kan tjene som eksempel på en type arkivmateriale som kunne profitert på en arkivfaglig "kuratering" av denne type. Arkivboksene er noe av det som gjør Riddu Riddu-arkivet unikt og spesielt. Variasjonen av dokumenttyper som boksene inneholder gjør dette privatarkivet til noe spesielt og ville vært noe som det kunne vært relevant å trekke frem i et eget essay.

Det er likevel ikke vanskelig å forestille seg at essayskriving vanskelig lar seg kombinere med en travel og ressursmessig sett presset arkivarhverdag. Det er imidlertid mulig å tenke seg andre og mer tids- og kostnadseffektive måter å utstyre arkiver med tilleggsinformasjon på, som ikke ville krevd omfattende skriftlige anstrengelser. En måte er

avfotograferinger og skanning av objekter. Et vellykket eksempel på denne type visuell dokumentering, er den som er blitt gjort i forbindelse med minnematerialet fra 22. juli. Riksarkivet har samlet inn, skannet og digitalisert en rekke av de gjenstandene som ble lagt ned utenfor Oslo Domkirke etter terrorangrepene, og har publisert disse på web.⁸

Med billige, digitale løsninger åpner det seg flere måter å utstyre arkiv med tilleggsinformasjon på. Lydlogg, bildelogg eller videologg er mulige metoder for å dokumentere fortløpende hvordan arkivmaterialet har blitt loset i havn i institusjonen, og også for å anskueliggjøre hvordan det har sett ut underveis. At en dokumenterende logg kunne vært nyttig, fikk jeg selv erfaring med etter avsluttet praksisperiode. Som jeg nevnte i innledningen til kapittel 3, hadde jeg planlagt å føre en arbeidsdagbok mens jeg var på Statsarkivet for å ha en detaljert oversikt over tanker som oppsto og problemstillinger jeg ble konfrontert med underveis. Målet var å gå tilbake til arbeidsdagboken og gjennom den kunne se hvordan arbeidet hadde foregått, hvilke spørsmål jeg stilte meg selv underveis og hva jeg hadde tilegnet meg i løpet av praksisperioden. Når dette ikke ble gjort, ble samtidig problemstillingene mine annerledes enn jeg opprinnelig hadde sett for meg.

Problemet er at det i dag verken finnes rutiner som sikrer at utfyllende informasjon om enkeltarkiver kan sammenføres med arkivmaterialet på en *systematisk* måte, dvs. det finnes ikke metoder som sikrer den utfyllende informasjonen like lang levetid som arkivet det refererer til. Forbindelsen mellom arkivet og tilleggsinformasjonen ville opphørt dersom informasjonen ble slettet, eller forbindelsen ville blitt utydelig dersom den ikke ble kommunisert til brukerne av arkivet. Mangelen på utfyllende informasjon er spesielt beklagelig hvis vi ser hen til privatarkiver, siden disse har så ulike brukshistorier og ordningsgrader. En praksis med innsamling og systematisering av utfyllende informasjon om private arkiver hadde vært nyttig og berikende, både med tanke på utviklingen av arkivfaget og for dem som skal bruke materialet.

Å følge opp Nesmiths essay-idé i praksis ville – hvis jeg skal snakke ut fra en norsk kontekst, ut fra mine erfaringer fra Statsarkivet i Tromsø – imidlertid krevd en annen arkivarrolle og en annen arbeidsfordeling arkivarene i mellom enn det som er tilfelle i dag.

⁸ Se presentasjon av minnematerialet etter 22. juli på Riksarkivets nettside: <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Digitalarkivet/Om-Digitalarkivet/Om-kjeldene/Minnematerialet-22-7>

Det ville naturligvis krevd tid og ressurser, en tydelig og ambisiøs satsing i Arkivverket. Og det ville ikke minst krevd arkivarer som var involvert i større deler av arkivets livsløp, i hele arkiveringsprosessen, siden essayene eller andre former for dokumentering av arbeidsprosessen trolig måtte ha blitt utført med utgangspunkt i kjennskap til arkivskapers aktiviteter, bevaringsvurdering og gjennomført ordning og katalogisering. Det ville ikke vært tilstrekkelig å bare kjenne til eller være involvert i begrensede deler av arkivets livsløp. I alle fall måtte en eller flere arkivarer fått en overordnet rolle både i håndteringen av arkivet og i utformingen av innkapslingen dersom det skulle bli mulig å utarbeide materialets kontekstuelle historie på en forsvarlig måte.

Ideen om å gi innblikk i arkivmaterialets kontekstuelle historie er – på tross av utfordringene som er knyttet til den – uansett interessevekkende, ikke minst fordi det ville bety at man eksplisitt plasserte arkivet i en større og mer kompleks sammenheng. Det ville samtidig bety at man kunne begynne å se bak reolenes orden på en ny måte.

V. INN I ARKIVET, UT AV TEORIEN?

Når man snakker om arkiver, er det alltid lettere å bli interessert i det de inneholder enn det er å bli opptatt av de omkringliggende forhold som har bidratt til å skape dem. Det er lettere å hoppe rett inn i det dokumentene omtaler enn det er å sette spørsmåltegn ved påliteligheten til de arkiveringsrutinene dokumentene underlegges. Men det finnes en situasjon rundt arkivene som legger føringer for måten arkivene blir til på, som det er lett å overse og som det er verdt å undersøke nærmere. I denne oppgaven har jeg forsøkt å diskutere og problematisere denne situasjonen på minst tre måter.

For det første har jeg avgrenset meg til å snakke om private arkiver. Privatarkiver er viktige kilder – viktige for forskning, viktige for å forstå fortid og samtid, viktige for å tegne et mer fullstendig bilde av vårt samfunn. Likevel skiller privatarkiver seg fra offentlige arkiver ved at de er omfattet av et svakere forvaltningskrav, dvs. at Arkivloven ikke likestiller private og offentlige arkiver. Man gjør derfor lurt i å ta hensyn til denne ulikhet når man skal diskutere private arkiver. Dessuten er privatarkiver kjennetegnet ved at deres ordningsgrad varierer mye, alt etter som hva arkivskaperen har brukt arkivet sitt til og avhengig av hvor arkivfaglig bevisst arkivskaperen har vært i arkivdanningsfasen. Riddu Ridðu-arkivet, som er det materialet jeg jobbet med i praksisperioden, er et privatarkiv og er følgelig ikke omfattet av den offentlig forvaltningsplikten. Det er et utypisk privatarkiv på grunn av sin ordningsgrad og på grunn av arkivskaperens forsøk på å skape et gjennomført bredt utvalg av dokumenttyper (papir, cd, trykksaker, foto osv.) for å gjenspeile organisasjonens aktiviteter.

For det andre har jeg valgt å problematisere privatarkiver generelt, og Riddu Ridðu-arkivet spesielt, i lys av postmoderne arkivteori. Det er lett å glemme at de som har laget et arkiv, har ønsket noe med det. Et arkiv er tvetydig ved at det er et avtrykk av visse aktiviteter samtidig som det uttrykker bestemte holdninger og interesser. Det gjelder kanskje spesielt privatarkivene, som ikke omfattes av en forvaltningsmessig plikt, hvor det er opp til organisasjonen eller privatpersonen selv å bestemme hva arkivet skal inneholde, hvordan det skal brukes og hvordan det skal settes opp. Fordelen med postmoderne tenkning er at den evner å se og fremheve disse forholdene, ikke minst ved å vise at arkivene påvirkes av den kulturelle konteksten de er en del av.

Utfordringen, slik jeg har skissert den, er imidlertid hvordan man skal få den postmoderne kritikken av arkivenes virksomhet til å harmonere med konkrete nyttebehov i arkivinstitusjonene. I en arkivarhverdag kan man fort ende opp med å tenke vanemessig og la prosedyrer forbli slik de har vært. Det kan skje på grunn av rutiner, regelverk, ressursmessige omstendigheter eller fordi visse tenkemåter kan ha festet seg. Hovedsakelig har den postmoderne kritikken vært rettet mot det tradisjonelle arkivsynet, som fokuserer på formelle trekk ved arkivvirksomheten og ikke på den situasjonen som omgir arkivvirksomheten. Styrken ved postmoderne arkivteori er at den, slik jeg har tolket den, makter å se forbi det rutinepregede som er nedfelt i institusjonelle prosedyrer på en måte som bringer problematiske trekk ved etablert praksis opp til overflaten. Svakheten ved postmoderne arkivteori er dens utforming, som er slik at den i utgangspunktet står distansert fra praktiske forhold. Utfordringen er derfor – gitt at man mener at postmoderne arkivteori i utgangspunktet har noe for seg – å finne en posisjon hvor man tar hensyn både til den postmoderne varianten av kritisk refleksjon og arkivpraktiske realiteter.

Jeg har derfor, og for det tredje, funnet og trukket frem et eksisterende forslag fra arkivlitteraturen, som går ut på at man skal utstyre arkiver med en kommenterende innkapsling. Forslaget om innkapsling fremstår for meg som lovende fordi ideen er godt balansert. Ideen fremstår verken som et ukritisk jag etter nye løsninger eller som et forsøk på å skru tiden tilbake, og den tar opp i seg elementer fra postmodernismen på en måte som ser ut til å la seg kombinere med foreliggende arkivpraksis. Det postmoderne elementet i forslaget kommer tydeligst til uttrykk ved at innkapslingen problematiserer situasjonen som omgir skapelsen av arkivene. Det arkivpraktiske hensynet ligger i det at innkapslingen skal eksistere sammen med arkivets deskriptive system på en måte som ikke i påfallende grad vil virke forstyrrende og inngripende på utformingen av ordningen og katalogiseringen. Forslaget er interessant fordi det innebærer at man kan oppdage og peke på problematiske sider ved eksisterende arkivpraksis på en måte som de ureflekterte prosedyreprosessene lett vil overse. En kritikk fra min side gikk ut på at postmoderne tenkning generelt – og ofte også varianter av postmoderne arkivteori spesielt – ser og diskuterer problemer uten å foreslå håndgripelige alternativer. Forslaget om innkapsling viser frem en måte man kan stille opp problemer tilknyttet arkivmaterialet og den situasjonen som omgir det, samtidig som forslaget tillater at man kan uttale seg om hva som kan gjøres med disse problemene. Mens den gjengse

postmoderne teori først og fremst er en teori, representerer ideen om innkapsling derfor et forslag hvor forholdet mellom teori og praksis i arkivene er forsøkt tenkt på nytt.

For forståelsen av det arkivet jeg har jobbet med, dvs. Riddu Riddu-arkivet, ville en eventuell innkapsling, som konkret innebærer at det ferdig katalogiserte arkivet skal utstyres med et sett av tematiske essays, fungert opplysende. En fremtidig bruker ville hatt mulighet til å danne seg en mer fullstendig forståelse av arkivet hvis for eksempel de temaene jeg har behandlet i denne oppgaven hadde endt opp som egne essays i en eventuell innkapsling. Da tenker jeg på tema som utarbeidelsen av arkivnøkkelen, det originale i arkivets sammensetning av dokumenttyper og vedlegget til knutepunktsøknadene.

Selv om det er mulig å argumentere for at ideen om innkapsling både er konkret og virker gjennomførbart, er neppe teknologiske løsninger à la innkapslingen eller teoretiske overveielser slik vi finner dem i postmoderne arkivteori tilstrekkelig for å gripe kompleksiteten som omgir forvaltningen av privatarkivene. Arkiver er regulert av en lovhjemmel og mye står og faller med denne. Selv verdens beste idé vil aldri vinne frem såfremt den ikke har penger og lovhjemmel i ryggen. Fjonge teorier og idealer er vel og bra, men man kommer ikke langt i arbeidet med å forbedre bevaringen av privatarkiver dersom det ikke satses ressursmessig på dette arbeidet eller hvis ikke lovgivningen gir oppbakking og legitimering til satsingen. Derfor bør juridisk-administrative betraktninger også være en del av diskusjonene om privatarkivenes fremtid. Slike spørsmål har jeg ikke berørt. En arkivinstitusjon er, som alle andre institusjoner, en kompleks helhet hvor interesser, samhandling og agendaer mikses sammen. Organisasjonsteoretiske perspektiver hører derfor også med i dette bildet. Slike perspektiver har jeg sett bort fra i denne oppgaven. Når dette er sagt, håper jeg å ha demonstrert at andre spørsmål enn de organisasjonsteoretiske og juridisk-administrative også er viktige når man skal problematisere arkiver og privatarkiver.

LITTERATUR

- Arkivlova med forskrifter*, Lov av 4. desember 1992 nr. 116. Forskrift av 11. desember 1998 nr. 1193. Utgitt av Kulturdepartementet.
- Berner R. C. (1982) Historical Development of Archival Theory and Practices in the United States. *The Midwestern Archivist* Vol. VII, No. 2, pp- 103-117.
- Bolter, J. D. (2003) Theory and Practice in New Media Studies. In Liestøl, G., Morrison, A. and Rasmussen, T. (eds.), *Digital Media Revisited: Theoretical and Conceptual Innovation in Digital Domain*, MIT Press, pp. 16-33.
- Brothman, B. (1991) Orders of Value: Probing the Theoretical Terms of Archival Practice. *Archivaria* 32, pp. 78-100.
- Butler, C. (2002) *Postmodernism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Cook, T. (2001) Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts. *Archival Science*, No. 1, pp. 3-24.
- Cook, T. and Schwartz, J.M. (2002) Archives, Records, and Power: From (Postmodern) Theory to (Archival) Performance. *Archival Science*, No. 2, pp. 171-185.
- Cook, T. (2011) The Archive(s) Is a Foreign Country: Historians, Archivists, and the Changing Archival Landscape. *The American Archivist*, Vol. 74, pp. 600-632.
- Fredriksson, B. (2003) Postmodern Archival Science – Rethinking the Methodology of a Science. *Archival Science*, No. 3, pp. 177-197.
- Heald, C (1996) Is there room for archives in a postmodern world? *American Archivist*, vol. 59, pp. 88-101.
- Holdbrekken, T. (2006) Erfaringer med bruk av rettighetsdokumentasjon. *Arkheion*, #2, s. 6-8.

- Ketelaar, E. (2001) Tacit Narratives: The Meaning of Archives, *Archival Science* 1, pp. 131-141.
- Ketelaar, E. (2011) Archivistics: science or art? In Hill, J. (ed.) *The Future of Archives and Recordkeeping – a reader*. Facet Publishing, pp. 89-100.
- Kolsrud, O. (1997) Betragtninger omkring Terry Cooks innlegg på ICA-kongressen i Beijing i 1996. *En arkivpenn som har satt spor. Artikler av Ole Kolsrud*, Riksarkivaren skriftserie 35, 2011, s. 60-69.
- Lane, V. and Hill, J. (2011) Where do we come from? What are we? Where are we going? Situating the archive and archivists. In Hill, J. (ed.) *The Future of Archives and Recordkeeping – a reader*, London: Facet Publishing, pp. 3-22.
- Lange, H. og Spring, U. (2013) Formidling for framtida. I Lange, H. og Spring, U. (red.) *Formidling for framtida – tanker om arkiv*. ABM-media, s. 7-24.
- Lange, W., Mangset, D. og Ødegaard, Ø. (2001) *Privatarkiver. Bevaring og tilgjengeliggjøring*. Kommuneforlaget.
- Lindbach, K. M. (2006) Arkiv og minoriteter. *Arkiv, demokrati og rettferd*; ABM-utvikling, ABM-skrift #28, s. 68-79.
- MacNeil, H. (2001) Trusting Records in a Postmodern World. *Archivaria* 51, pp. 36-47.
- Marthinsen, J. H. (2012) *Arkivteori – en innføring*. Riksarkivaren skriftserie 36.
- Moen, M. (2011) *Hvem tar ansvar for de private arkivene?* Masteroppgave i dokumentasjonsvitenskap, Universitetet i Tromsø.
- Nesmith, T. (2002) Seeing Archives: Postmodernism and the Changing Intellectual Place of Archives. *The American Archivist*, Vol. 65, pp. 24-41.
- Nesmith, T. (2006) Reopening Archives: Bringing New Contextualities into Archival Theory and Practice, *Archivaria*, 60, pp. 259-274.

Manoff, M. (2004) Theories of the Archive from Across the Disciplines. *Library and the Academy*, Vol. 4, No. 1, pp. 9-25.

Skivenes, A. (2006) Arkiv og samfunn – det som har vært og det som skal bli. *Arkiv, samhälle och forskning:2*, s. 1-18.

Valderhaug, G. (2005) Memory, Archives and Justice – a Norwegian perspective. *Paper given at the colloquium "Memory for Justice" at the Nelson Mandela Foundation in Johannesburg 18 august 2005*, unpublished.

DETALJERT INNHOLDSFORTEGNELSE

Forord.....	vi
I. BAK REOLENES ORDEN	1
En iscenesatt objektivitet?.....	1
Privatarkivene	4
Riddu Riddu-arkivet	7
II. ARKIVET OG POSTMODERNISMEN.....	9
Fire postmoderne poenger	9
Et kodet materiale.....	14
Avsløringsstrategiens kritiske distanse.....	16
Det nyttige og det teoretiske.....	18
Tematiseringen av praksisperioden	21
Mulige innvendinger mot valgt fremgangsmåte	23
III. PRAKSISPERIODEN OG RIDDU RIDDU-ARKIVET	28
Opplæring og ordningsarbeid	28
Arkivnøkler og arkivet utenfor arkivet	30
Arkivordning: problemet med virkeligheten.....	35
Søknadene om knutepunktstatus – krake søker make?	39
IV. OM Å DOKUMENTERE ARBEIDSSPROSESSEN	43
Nesmiths idé	44
Det komplementære arkiv	45
Utfordringer knyttet til Nesmiths idé.....	48
Det kuraterte arkiv	50
V. INN I ARKIVET, UT AV TEORIEN?	53
Litteratur	56